

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**«Η κρίση χρέους στην Ευρωζώνη: Η αρχιτεκτονική,
τα σφάλματα, οι παρούσες συνθήκες και οι
μελλοντικές προοπτικές - Η περίπτωση της Ελλάδας»**

του

Τούτση Ιωάννη

Επιβλέπων Καθηγητής

Καιρίδης Δημήτρης

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΪΟΣ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.....	7
1.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩ: ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	7
1.2 Η ΟΝΕ ΚΑΙ ΤΑ 3 ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ.....	9
1.3 ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΙΣΟΔΟΥ ΣΤΗΝ ΟΝΕ & Η ΑΛΛΟΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ.....	12
1.4 ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	15
1.5 ΤΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ & ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ.....	16
1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΠΡΙΝ ΤΟ 2001.....	22
2.1 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ, ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΡΕΟΣ.....	22
2.2 ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΛΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ & ΑΔΗΛΟΙ ΠΟΡΟΙ.....	28
2.3 ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ.....	30
2.4 ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	31
2.5 Ο ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ & Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.....	33
2.6 ΑΠΕΡΙΣΚΕΠΤΗ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΕΥΡΩ. ΣΗΜΑΔΙΑ ΠΟΥ ΠΡΟΟΙΩΝΙΖΑΝ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ.....	34
2.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΕΥΡΩΖΩΝΗ: Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ, ΤΑ ΛΑΘΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΣΚΗΝΙΚΟ.....	38

3.1 ΕΥΡΩΠΗ ΔΥΟ ΤΑΧΥΤΗΤΩΝ. ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΣΤΑ ΣΠΑΡΓΑΝΑ.....	38
3.2 Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΑΣΤΑΘΟΥΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ	41
3.2.1 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	41
3.2.2 ΠΩΣ ΕΦΤΑΣΕ Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	41
3.3 ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ & ΑΥΤΟΤΡΟΦΟΔΟΤΟΥΜΕΝΗ ΚΡΙΣΗ.....	43
3.4 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ. Ο “ΓΟΡΔΙΟΣ ΔΕΣΜΟΣ” ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΥΘΕΙ.	48
3.5 ΤΑ 3 «ΠΡΟΣΩΠΑ» ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4Ο: ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΧΑΣΜΑ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ.	52
4.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ.....	52
4.2 ΤΙ ΘΑ ΕΠΙΦΕΡΕΙ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΕΞΟΔΟΣ ΜΕΛΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ;.....	55
4.3 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΑΔΙΕΞΟΔΟ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	58
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	63

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ.

EKAX	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα & Χάλυβα
EYPATOM	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ONE	Οικονομική Νομισματική Ένωση
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΠ	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΕΚ	Ευρωπαϊκές Κοινότητες
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική & Πολιτική Ασφάλειας
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΣΚΤ	Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών
ΕΤΕπ	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
ΕΜΙ	European Monetary Institute
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
PSI	Private Sector Involvement
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΛΑ	Emergency Liquidity Assistance
ΕFSF	European Financial Stability Facility
ΕFSM	European Financial Stabilisation Mechanism
ΕSM	European Stability Mechanism

ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική
ΥΠΟΙΚ	Υπουργείο Οικονομικών
ΠΑΣΟΚ	Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα
ΣΥΡΙΖΑ	Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο
NATO	North Atlantic Treaty Organisation

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η παρούσα εργασία στόχο έχει να αναλύσει την υφιστάμενη δυσλειτουργία και ανεπάρκεια της θεσμικής υποδομής της ευρωζώνης να ανταποκριθεί στις πιέσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης που ξέσπασε το 2008 εγείροντας ιδιαίτερο προβληματισμό στη διεθνή κοινότητα για το «τί μέλλει γενέσθαι» αναφορικά με ποικίλες παθογένειες του θεσμού φθάνοντας ακόμα και στην αμφισβήτηση της δυνατότητας βιωσιμότητάς του.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τη δομή της, η εργασία ξεκινάει την έρευνα με πυλώνα το ιστορικό πλαίσιο της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, το εισαγωγικό πλάνο και τις βάσεις της ΕΕ και της ΟΝΕ, ώστε εισερχόμενη στις απαρχές του μοντέλου να εντοπίσει τόσο τα γερά όσο και τα τρωτά του σημεία τα οποία και προκάλεσαν ή δεν απέτρεψαν τις μετέπειτα συνέπειες.

Εν συνεχεία, εστιάζει σε όλους τους οικονομικούς δείκτες της ελληνικής οικονομίας-κάθε ένα ξεχωριστά- πριν την είσοδο της Ελλάδας στο ενιαίο νόμισμα, με σκοπό να αποτυπώσει την εικόνα των δημοσιονομικών μεγεθών της. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκει να φανερώσει τις δυνατότητες και τις αδυναμίες που είχε ως αυτοτελής οντότητα, αν πληρούσε τις προδιαγραφές για την είσοδό της στην ευρωζώνη και εάν ευνοήθηκε ή όχι από την προσχώρησή της στην Ένωση.

Ακολούθως, επιχειρείται να καταδειχθεί πού έγκειται η ασυμμετρία πάνω στην οποία χτίστηκε το ευρώ καθώς και η απουσία των μηχανισμών αντιμετώπισης της ασυμμετρίας αυτής προκαλώντας τη χάραξη μια άτυπης πλην όμως υπάρχουσας διαχωριστικής γραμμής, μιας νέας διαιρετικής τομής για την Ευρώπη, μεταξύ των βόρειων και των νότιων κρατών προξενώντας την πόλωση κέντρου και περιφέρειας.

Παράλληλα, η συνεισφορά της εργασίας αντικατοπτρίζεται στα χρήσιμα συμπεράσματα που διεξάγει σχετικά με την οικονομική κρίση σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο καταδεικνύοντας την αλληλεξάρτηση και τη συσχέτιση του προβλήματος τόσο με λανθάνοντες εγχώριους χειρισμούς όσο και με την προβληματική αρχιτεκτονική σχεδίασης του θεσμού.

Εν κατακλείδι, επιχειρείται μια προσπάθεια διατύπωσης εναλλακτικών πολιτικών και οικονομικών προτάσεων με στόχο μια συγκριτική περιδιάβαση ανάμεσα στην μακροήμερευση και την υγιή λειτουργία του ευρωπαϊκού οικονομικού συστήματος, στο ενδεχόμενο εξόδου ενός ή περισσότερων κρατών από την ένωση σκιαγραφώντας τα δεδομένα της επόμενης μέρας τόσο για τα εξελθόντα κράτη όσο και για την ίδια την ένωση και τέλος την πιθανότητα αποδόμησης της ένωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.

1.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩ: ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.

Οι πρώτες ουσιαστικές σκέψεις για την πολιτικοοικονομική ενοποίηση της γηραιάς ηπείρου ακούστηκαν δια στόματος Winston Churchill σε ομιλία του στη Ζυρίχη την επαύριο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Η επιθυμία του αυτή εκπορεύθηκε από την πεποίθηση πως μόνο μια ενωμένη Ευρώπη θα μπορούσε να αποτελέσει θεματοφύλακα της ειρήνης και πολέμιο εθνικιστικών βλέψεων.

Λίγα χρόνια αργότερα, ο τότε υπουργός εξωτερικών της Γαλλίας Robert Schuman με το περίφημο “Σχέδιο Σούμαν” (Dell, 1995) τάθηκε υπέρ της ίδρυσης μιας ανώτατης εποπτικής αρχής η οποία θα ήλεγχε την παραγωγή άνθρακα και χάλυβα της Γαλλίας και της Γερμανίας. Η ιδέα αυτή πήρε σάρκα και οστά στις 18 Απριλίου 1951 με την υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων η οποία θεσπίζει την ΕΚΑΧ και την ΕΥΡΑΤΟΜ με την οποία προβλεπόταν η συνεκμετάλλευση της ατομικής ενέργειας. Ιδρυτικά μέλη ήταν 6 κράτη -η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ολλανδία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο. Με τη συνθήκη αυτή παρόλο που πραγματώνεται η εναρκτήρια φάση της ευρωπαϊκής συνεργασίας επί της ουσίας απουσιάζουν δυο σημαντικές παράμετροι. Ο οικουμενικός χαρακτήρας και το δεσμευτικό θεσμικό νομικό πλαίσιο. (Urwin, 1995)

Το βήμα με αυτά τα χαρακτηριστικά θα επιχειρηθεί στις 25 Μαρτίου του 1957 με την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης με την οποία σηματοδοτείται η ίδρυση της ΕΟΚ που αποτέλεσε πρόδρομο και ό,τι πλησιέστερο στη σημερινή μορφή της ΕΕ και της ευρωζώνης καθώς για πρώτη φορά οι αποφάσεις των ευρωπαϊκών οργάνων ήταν δεσμευτικές για τα κράτη μέλη. (Stone Sweet, Sandholtz, & Fligstein, 2001) Τα ζητούμενα που τέθηκαν με αυτή τη συνθήκη ήταν η αλληλεγγύη ως προς τα αδύναμα μέλη της Κοινότητας ή τις περιφέρειες των χωρών αυτών μέσω προγραμμάτων ανάπτυξης, οικονομική συσπείρωση, ενιαία δασμολογική πολιτική απέναντι σε τρίτες χώρες, ενίσχυση της βιομηχανίας, σταδιακό άνοιγμα των μεταξύ του συνόρων και άρση των περιορισμών εμπορικών δραστηριοτήτων. (Ανδρικοπούλου- Κανκαλά, 1995) & (Lync, 1997)

Το 1985 η Συμφωνία Σένγκεν που υπεγράφη στο Λουξεμβούργο θεσμοθέτησε μια Ευρώπη με ανοιχτά σύνορα και ελευθερία στη διακίνηση προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Με το άνοιγμα των συνόρων, τη συνακόλουθη άρση των περιορισμών αναφορικά με τη μεταφορά κεφαλαίων και την κατάργηση των δασμολογικών επιβαρύνσεων στις τιμές των προϊόντων με ακρογωνιαίό λίθο την πρόοδο στο εμπόριο και την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής αγοράς τέθηκαν τα θεμέλια για να οικοδομηθεί η ολοένα και αυξανόμενη ισχυροποίηση της οικονομίας των κρατών μελών που απαρτίζουν την εν λόγω αγορά. Ένα χρόνο αργότερα υπογράφεται η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη με την οποία επισημοποιείται η ίδρυση ενιαίας αγοράς. (Urwin, 1995) & (Παπαδόπουλος, 1999)

Συνεχίζοντας την ιστορική περιδιάβαση πρέπει να καταγραφεί ο σημαντικότερος σταθμός της πορείας προς την ΟΝΕ που δεν είναι άλλος από την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ το Φεβρουάριο του 1992 με την οποία η ΕΟΚ , η ΕΚΑΧ και η ΕΥΡΑΤΟΜ συγχωνεύονται και μετονομάζονται σε Ευρωπαϊκές Κοινότητες εγκιβωτίζοντας σωρεία θεσμικών αλλαγών στους τομείς της διοίκησης, των εμπορικών συναλλαγών και της οικονομίας. Επιταγή της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήταν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα να προβεί σε συγκρότηση οικονομικής ζώνης συνεργασίας των κρατών μελών γεγονός που επιτυγχάνεται μέχρι την 1η Ιανουαρίου του 1999 με τη δημιουργία της ΟΝΕ καθορίζοντας ενιαία οικονομική πολιτική με κοινό νόμισμα το ευρώ. (Urwin, 1995)

Μια ακόμα χρονολογία ορόσημο συνιστά η 2^α Οκτωβρίου 1997, οπότε και υπεγράφη η Συνθήκη του Άμστερνταμ η οποία υπήρξε το εφαλτήριο των κοινών αξιών σε επίπεδο κυβερνητικής πολιτικής και ασφάλειας για την Ευρώπη. Ένα σημαντικό θέμα που ρυθμίστηκε με τη συνθήκη είναι το μεταναστευτικό εφόσον τέθηκε το νομικό πλαίσιο δράσης με πυρήνα την επικοινωνία των χωρών σε ζητήματα αστυνόμευσης και δικαστικής διευθέτησης. Επιπλέον, μείζονα διακυβεύματα αποτελούν η νομική αποτύπωση του ασύλου που τυγχάνουν οι υπήκοοι των χωρών εντός της ΕΚ αναφορικά με την ελεύθερη διέλευση και η χάραξη του πλέγματος που διέπει τις εξωτερικές σχέσεις. Επιπροσθέτως, ενσωματώνονται οι αρχές του Συμφώνου Σένγκεν στο κανονιστικό σύστημα της ΕΚ. Το περιεχόμενο της συνθήκης εφαρμόστηκε από τις αρχές Μαΐου του 1999. (Duff, 1997)

Η συνθήκη που έπεται χρονολογικά είναι η Συνθήκη της Νίκαιας¹ που υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 2001 αλλά τέθηκε σε ισχύ δυο χρόνια αργότερα. Η συνθήκη αυτή είναι

¹ http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_1.1.4.pdf

εξέχουσας σημασίας λόγω ορισμένων κομβικών τροποποιήσεων που επιφέρει προκειμένου να προετοιμασθεί θεσμικά η ενσωμάτωση νέων χωρών στην ΕΚ. Τα πρώτα δυο άρθρα της συνθήκης περιλαμβάνουν τα θεμέλια του εγχειρήματος. Το άρθρο 1 της Συνθήκης καταγράφει μεταξύ άλλων την έναρξη της ΚΕΠΠΑ, την εντατικοποίηση της συνεργασίας των χωρών και την από κοινού δράση απέναντι σε δικαστικές υποθέσεις ποινικού χαρακτήρα. Το άρθρο 2 σχετίζεται με σωρεία αλλαγών που αγγίζουν τόσο την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και κυρίως το ρόλο του Προέδρου, όσο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και λοιπούς θεσμούς όπως η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η Επιτροπή των Περιφερειών, το Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Από τα υπόλοιπα άρθρα σημαντική είναι η διαφοροποίηση του καταστατικού της ΕΚΤ και του ΕΣΚΤ η οποία καταδεικνύεται στο άρθρο 5.

Εν κατακλείδι, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας ,που κατοχυρώθηκε το Δεκέμβρη του 2007 και ίσχυσε το 2009 τον ίδιο μήνα, αποκρυσταλλώνεται -αφενός σε επίπεδο ονοματολογίας και αφετέρου σχετικά με τα θεσμικά και τα νομικά χαρακτηριστικά του- το όραμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό την τρέχουσα μορφή του. Η δημοκρατικοποίηση της Ευρώπης σε συνδυασμό με τη διαφάνεια είναι στόχευση ζωτικής σημασίας της συνθήκης. Γι' αυτό το λόγο προσδόθηκαν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ιδιαιτέρως αυξημένες αρμοδιότητες όπως η άσκηση νομοθετικής εξουσίας, ο προϋπολογισμός και η μελέτη των δεδομένων για σύναψη διεθνών συμφωνιών. Η δικαιοσύνη, η ασφάλεια και η ενοποίηση τίθενται σε πρώτο πλάνο. (Λιάπη, 2011)

1.2 Η ΟΝΕ ΚΑΙ ΤΑ 3 ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ.

Από την ημερομηνία ίδρυσης της Ο.Ν.Ε. μέχρι σήμερα τα κράτη μέλη που απαρτίζουν την ένωση έχουν αυξηθεί σε 19. Το πιο πρόσφατο μέλος είναι η Λιθουανία που εισήχθη στην ένωση την 1^η Ιανουαρίου 2015. Έχοντας ενστερνιστεί το κοινό νόμισμα, οι χώρες αυτές συγκροτούν την αποκαλούμενη πλέον Ευρωζώνη. Ο στόχος της ενσωμάτωσης νέων κρατών ήταν να πραγματοποιηθεί σταδιακά η συνεργασία τους, με βασικούς άξονες την οικονομία, το εμπόριο και την πολιτική συνεργασία ούτως ώστε να επιτευχθεί το όραμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το διαβλεπόμενο όφελος -στο οικονομικό πεδίο- πίσω από αυτή την ιδέα ήταν να καρπωθούν όλες οι χώρες τα κέρδη από την τεράστια αγορά που θα

προέκυπτε με τη σφραγίδα της απελευθέρωσης της κυκλοφορίας αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων.

Πιο αναλυτικά, σχετικά με τον ιδιωτικό τομέα και τις επιχειρήσεις διαμορφώθηκε ένα πλαίσιο αμιγώς ανταγωνιστικό στο οποίο για να καταφέρει να επιβιώσει και να αναπτυχθεί μια επιχείρηση θα πρέπει να επιζητά την πρόσβαση σε αγορές φθηνών πρώτων υλών και ανθρώπινου δυναμικού, να προωθεί καινοτόμες ιδέες και να εξελίσσεται σύμφωνα με τις απαιτήσεις των καιρών. Κατ' αυτό τον τρόπο η αένια παραγωγική δομή σύμφωνα με το πρότυπο της θεωρίας του φιλελευθερισμού θα γίνει συνώνυμο της ανάπτυξης και του πλούτου επιτρέποντας την πρόσβαση σε όλο και περισσότερα αγαθά και τεχνολογίες για τις χώρες μέλη. Όπως είναι φυσικό η ενδογενής διαφορετικότητα των οικονομιών των μελών δεν καθιστούσε εύκολη τη μετουσίωση αυτής της ιδέας σε πράξη. Προκειμένου, λοιπόν, να επιτευχθεί η ομαλή μετάβαση στο ευρώ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995, έθεσε το πρόγραμμα για τη διεξαγωγή τριών σταδίων. (Ζωγραφάκης & Πελαγίδης, 2000)

➤ ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΔΙΟ

Το πρώτο στάδιο είχε ως αφετηρία την 1^η Ιουλίου 1990 και ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 1993. Ο Ζακ Ντελόρ, ο τότε πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, υπέβαλε έκθεση σύμφωνα με την οποία το αρχικό μέλημα ήταν η πραγμάτωση σύγκλισης των μεγεθών των οικονομιών των Κρατών – Μελών. Έτσι λοιπόν τα συμμετέχοντα κράτη υπακούοντας στο προϋπάρχον θεσμικό πλαίσιο θα εναρμόνιζαν τη νομισματική τους πολιτική καθώς και κάθε άλλη οικονομική προέκταση. Στο πρώτο αυτό στάδιο προβλεπόταν η πλήρης κατάργηση της εποπτείας του συναλλάγματος ανοίγοντας με αυτή την κίνηση το δρόμο για την ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων μεταξύ των 8 τότε μελών της Ε.Ε.

➤ ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΑΔΙΟ

Περί τα τέλη του 1993 και ακολουθώντας κατά γράμμα τις επιταγές της συνθήκης του Μάαστριχτ, ιδρύθηκε το Ταμείο Συνοχής με κύριο μέλημα τη διευθέτηση των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων ανάμεσα στα κράτη μέλη. Η πρωτοβουλία αυτή στόχευε στην ενίσχυση των πιο αδύναμων κρατών, δηλαδή όσων είχαν ΑΕΠ μικρότερο του 90% του μέσου όρου της Ε.Ε από τη συγκομιδή κοινοτικών συνεισφορών των

οικονομικά ισχυρότερων. Οι επωφελούμενες χώρες δηλαδή Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία, και Πορτογαλία κατά τα έτη 1993-'99 απορρόφησαν για τη βελτίωση των συστημάτων μεταφορών και τον εκσυγχρονισμό του περιβαλλοντικού τομέα κονδύλια που ανέρχονταν στα 16 τρις Ecu² περίπου.

Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ σμιλεύεται το δεύτερο στάδιο της ONE, το οποίο διήρκεσε από το 1993 ως το 1998. Ιδρύεται στη Φρανκφούρτη το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα (European Monetary Institute), με καθήκοντα να επιτηρεί τις ενέργειες προς επίτευξη των κριτηρίων σύγκλισης ανάμεσα στα Κράτη – Μέλη και να προετοιμάσει τη δημιουργία της σημερινής Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας αποτελώντας κατά μία έννοια προκάτοχό της. Τα πασιφανή αποτελέσματα του δεύτερου σταδίου ήταν πως στέφθηκε με επιτυχία η προσπάθεια σύγκλισης των οικονομικών δεδομένων των κρατών και των αριθμών που απαιτούνταν για την προσχώρησή τους στην ONE καθώς και πως προλειάνθηκε το έδαφος του επερχόμενου τρίτου σταδίου. (Kenen, 1995)

Η προετοιμασία συνετελέσθη αρχής γενομένης από το Μάιο του 1998 οπότε με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ορίζονται τα Κράτη – Μέλη που θα μετάσχουν στην ONE ένα χρόνο αργότερα. Επιπροσθέτως, ορίστηκαν οι ισοτιμίες μετατροπής των εγχώριων νομισμάτων σε ευρώ. Τον Ιούλιο του 1998, ιδρύονται δυο θεσμοί - πυλώνες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος η ΕΚΤ και το ΣΕΚΤ. Το ρόλο που διαδραματίζουν θα τον προσεγγίσουμε εκτενέστατα παρακάτω.

➤ ΤΡΙΤΟ ΣΤΑΔΙΟ

Το τρίτο και ύστατο στάδιο της ONE απαρτίζεται από δυο φάσεις. Η πρώτη χρονολογείται μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 1999 και 31ης Δεκεμβρίου 2001 και καλείται μεταβατική περίοδος καθόσον κατά τη διάρκεια αυτής μετουσιώθηκαν όλες οι απαραίτητες ενέργειες υποδοχής του νέου νομίσματος. Αρχικώς, σφραγίστηκε η

² Το Ecu ήταν μια τεχνητή νομισματική μονάδα που καθοριζόταν από σταθερά ποσοστά 10 διαφορετικών ευρωπαϊκών νομισμάτων αντανakλώντας την οικονομική δυναμική της κάθε χώρας. Οι τίτλοι σε Ecu ήταν ομολογιακού χαρακτήρα και διευκόλυναν τις επενδυτικές πρωτοβουλίες πριν την αντικατάσταση του Ecu από το Ευρώ την 1/1/1999.

αμετάκλητη ισοτιμία μετατροπής των εγχώριων νομισμάτων σε ευρώ. Ακολούθως και υπό την εποπτεία της ΕΚΤ εκδόθηκαν νέα ομόλογα δημοσίου εκφρασμένα σε ευρώ καθώς και μετετράπησαν όλα τα παλαιά στο νέο νόμισμα. (Βαβούρας, 1993) Ο τραπεζικός τομέας και το χονδρεμπόριο πραγματοποίησαν τις πρώτες συναλλαγές σε ευρώ. Αυτό που αρχικώς προβλέφθηκε ήταν η παράλληλη κυκλοφορία εθνικών νομισμάτων και ευρώ. Οι πληρωμές σε μετρητά γίνονταν ακόμα δια μέσου εθνικών νομισμάτων. Οι ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις βέβαια δύνανται να διενεργούν εμπορικές δραστηριότητες εκφρασμένες σε ευρώ.

Κατά τη δεύτερη φάση, μετά, δηλαδή, την 1η Ιανουαρίου 2002, συντελείται η πλήρης εισαγωγή στο κοινό νόμισμα. Δίνεται καταληκτική ημερομηνία η 31η Μαρτίου για διπλή κυκλοφορία νομισμάτων. Πέραν αυτής το ευρώ θα αποτελεί το μοναδικό νόμισμα. Οι τράπεζες αντικαθιστούν τα εθνικά νομίσματα με νέα τραπεζογραμμάτια και νομίσματα υποδιαίρεσεις του κοινού νομίσματος και κάθε στοιχείο πλούτου εκφράζεται σε αυτό.

1.3 ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΙΣΟΔΟΥ ΣΤΗΝ ONE & Η ΑΛΛΟΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ.

Προκειμένου να εισαχθεί νέο μέλος στην ONE θα πρέπει να πληροί τα λεγόμενα “κριτήρια σύγκλισης³” της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Τα βασικότερα σχετίζονται με τη σταθερότητα των τιμών, τη μελέτη του πληθωρισμού και τα υγιή δημόσια οικονομικά όπως αυτά προκύπτουν από το δημοσιονομικό έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Εκτενέστερα, η διασφάλιση του δημοσιονομικού ελλείμματος σε ποσοστό μικρότερο του 3% του ΑΕΠ είναι η συνθήκη που αντικατοπτρίζει πως τα έξοδα του εκάστοτε κράτους δεν υπερβαίνουν κατά πολύ τα έσοδα ,γεγονός που θα μπορούσε να διαταράξει τη γαλήνη του ενιαίου νομίσματος κατόπιν της ενσωμάτωσης. (Χριστοδουλίδης , 1993)

³ Τα ποσοστιαία μεγέθη έχουν παρθεί από την επίσημη σελίδα της Ε.Ε.: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6730_el.pdf

Επίσης, η διατήρηση του δημόσιου χρέους σε ποσοστό μικρότερο του 60% του ΑΕΠ, πιστοποιεί πως το υποψήφιο μέλος δεν είναι έρμαιο των πιστωτικών του δεσμεύσεων. Συνεπώς, απέχει από τη δεινή θέση να παρέχει μεγάλο μέρος των εσόδων του στην αποπληρωμή τοκοχρεολυσίων γεγονός που θα επιβάρυνε την ανάπτυξή του, θα κλόνιζε τη φερεγγυότητά του σχετικά με την κάλυψη μισθών και συντάξεων και θα ήγειρε τον κίνδυνο εκτίναξης του δείκτη ανεργίας.

Ακόμα, εξετάζεται η διάρκεια σύγκλισης με στόχο το μακροπρόθεσμο επιτόκιο να μην υπερβαίνει το 2% του μέσου όρου των τριών κρατών μελών με την καλύτερη επίδοση σχετικά με τη σταθερότητα τιμών και επιδιώκεται η σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας με προφανή στόχο να καταδειχθεί πως κάθε κράτος θέτει υπό έλεγχο τα οικονομικά του δρώμενα και δε θα χρειαστεί να καταφύγει σε υποτίμηση του νομίσματός του.

Τέλος, ένα επιπλέον προαπαιτούμενο που προέβλεπε η συνθήκη ήταν πως ο πληθωρισμός της υποψήφιας χώρας δεν πρέπει να υπερβαίνει το 1,5 % της μέσης τιμής των τριών χωρών με το χαμηλότερο πληθωρισμό στην ένωση.

Ερμηνεύοντας τα παραπάνω κριτήρια είναι εμφανές πως οι συντάκτες των κανόνων ήταν ιδιαιτέρως σχολαστικοί στη διατήρηση των δημοσιονομικών επιπέδων σε υγιή επίπεδα προκειμένου να μην απειληθεί η ακεραιότητα του συστήματος. Παρόλα αυτά κανείς δε μπορούσε να διασφαλίσει πως η φαινομενική τουλάχιστον υπευθυνότητα των χωρών, ούτως ώστε να πλησιάσουν τα επιθυμητά επίπεδα δημοσιονομικής λειτουργικότητας, δεν ήταν κάτι παροδικό. Ο φόβος που προξενούσε η ολοένα και αυξανόμενη ζήτηση αγαθών εξαιτίας της έκτασης της παγκοσμιοποίησης έστρεψε εύλογα τις χώρες στην διόγκωση των εισαγωγών. Εκείνες μη μπορώντας να επιτύχουν τις αντίστοιχες εξαγωγές οδηγήθηκαν στο σύνηθες φαινόμενο ελλείμματος εμπορικού ισοζυγίου.

Με βάση τα προλεχθέντα, λοιπόν, για να προστεθεί το υποψήφιο κράτος στην Ο.Ν.Ε. θα έπρεπε να κατορθώσει να προσαρμοστεί επακριβώς στις προαναφερθείσες προϋποθέσεις ή οι ποσοστιαίοι δείκτες ευημερίας των οικονομικών του να τείνουν κατά μεγάλο ποσοστό στις τιμές-στόχο. Όπως βέβαια συμβαίνει σε αρκετές περιπτώσεις, έτσι και σε αυτή, οι αριθμοί δεν λένε πάντοτε την αλήθεια. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ έθεσε τις βάσεις, τα κριτήρια δηλαδή για την προσχώρηση νέων μελών με γνώμονα την πραγματική, ουσιαστική δημοσιονομική ταυτότητα των κρατών. Η φλόγα όμως της ένταξης οδήγησε πολλά από τα υποψήφια κράτη στην αποτύπωση πλασματικής εικόνας των δεικτών αυτών

μέσω βραχυπρόθεσμης σκληρής δημοσιονομικής προσαρμογής ή ακόμη και στην αλλοίωσή τους, ώστε να δύνανται να γίνουν αποδεκτά χωρίς επί της ουσίας να πληρούν τα προσδοκώμενα μεγέθη.

Ταυτόχρονα, οι αρμόδιοι φορείς ελέγχου της δυνατότητας ένταξης των χωρών δεν στάθηκαν όσο αυστηροί καλούνταν να είναι υποτιμώντας τη σημασία της χαλαρότητας αυτής για το μέλλον της ένωσης. Δε φάνηκαν με άλλα λόγια ικανοί να διαβλέψουν τον επερχόμενο κίνδυνο για τη βιωσιμότητα του ίδιου του θεσμού. Σύμφωνα με σχετική αναφορά άρθρου (Το Βήμα, 1996) “Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία εκδηλώνουν την επιθυμία τους να συμμετάσχουν στην πρώτη φάση της ONE χωρίς οι επιδόσεις τους να το δικαιολογούν” όπως χαρακτηριστικά επισημάνθηκε στον τίτλο. Είναι οι ίδιες χώρες για τις οποίες στις μέρες μας εγείρεται ιδιαίτερος προβληματισμός για το τι μέλλει γενέσθαι. Συγκαταλέγονται στις χώρες του αποκαλούμενου “Νότου” που σήμερα μαζί με την Ελλάδα και την Ιρλανδία προκαλούν τα πιο δυσεπίλυτα ερωτηματικά.

Η Ιταλία μελετούσε την επιβολή ενός νέου έκτακτου φόρου εισοδήματος, με στόχο τη συγκέντρωση 12,5 τρις ιταλικών λιρετών για την κάλυψη του ελλείμματος του προϋπολογισμού. Ταυτόχρονα η Ισπανία είχε προβεί σε στάση πληρωμών στο δημόσιο τομέα και η Πορτογαλία είχε επισπεύσει τις διαδικασίες προς ιδιωτικοποιήσεις με ζητούμενο την ταχεία εξεύρεση κεφαλαίων. Ακόμη και η Ελλάδα που την περίοδο εκείνη φάνταζε να απέχει αρκετά από την εναρμόνιση με τους θεμιτούς δείκτες είχε στραφεί σε αυστηρή δημοσιονομική προσαρμογή με μεσοπρόθεσμο -αν όχι βραχυπρόθεσμο- ορίζοντα τη σύγκλιση.

Πέρα όμως από τις προσαρμογές η ελληνική κυβέρνηση κατέφυγε σε μηχανορραφίες με αντικείμενο τον προϋπολογισμό. Με το γνωστό τέχνασμα «μεταβιβάσεων κεφαλαίου για απόκτηση στοιχείων ενεργητικού» παρουσίασε στο ενεργητικό των ταμείων τιτλοποιημένα χρέη δημοσίων επιχειρήσεων και λοιπών οργανισμών προφασιζόμενη πως το χρέος ήταν επενδυτικά κεφάλαια και όχι μαύρες τρύπες στο παθητικό του δημοσίου. Το φαινόμενο αυτό συγκάλυψε μεν το πραγματικό έλλειμμα προϋπολογισμού αλλά αποτέλεσε βραχνά για το δημόσιο χρέος στον προϋπολογισμό του 2000 διότι το 82% της αύξησης του χρέους οφείλεται σε αυτή την ενέργεια. (Κόλμερ, 2000)

Όπως φαίνεται οι κίβδηλοι αυτοί δείκτες έδωσαν σταδιακά το πράσινο φως στην διεύρυνση της ONE με επιπόλαιες όμως αποφάσεις και ενέργειες ανοίγοντας τον ασκό του

Αιόλου που επέφερε τη σημερινή αστάθεια, ακόμα και αποτελμάτωση σύμφωνα με πολλούς μελετητές του θεσμού.

1.4 ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης υπεγράφη στις 17 Ιουνίου 1997 στο Άμστερνταμ στο πλαίσιο συνεδρίασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Το πρωταρχικό μέλημα πίσω απ' αυτή την ιδέα ήταν η επίτευξη μεσοπρόθεσμων ισοσκελισμένων, αν όχι πλεονασματικών προϋπολογισμών. Σύμφωνα με τις αρχές του Συμφώνου κάθε χώρα καλείτο να προβεί σε άμεσο σχεδιασμό των δημοσιονομικών συνθηκών και προσαρμογών στις οποίες θα περιέλθει για χρονικό διάστημα 3 ετών και στην κατάρτιση έκθεσης επ' αυτού.

Ακολούθως, το πρόγραμμα κατατίθετο στην Επιτροπή από την οποία και δεχόταν αξιολόγηση. Εν συνεχεία, το Συμβούλιο γνωμοδοτούσε για το κατά πόσο το κατατεθέν πλάνο ήταν άρτιο και έμελε να οδηγήσει σε ισορροπία ή πλεόνασμα τον προϋπολογισμό. Αν όχι, δρώντας κατά πλειοψηφία το Συμβούλιο ήταν αρμόδιο να αποδώσει σύσταση στο εν λόγω κράτος και να αποφανθεί για την ανάγκη τροποποίησης του κατατεθέντος προγράμματος. Ο λόγος δανεισμού προς το ΑΕΠ δε θα έπρεπε να πλησιάζει ή να ξεπερνά το 3%, ποσοστό δηλαδή που θα σήμανε την υπέρβαση του ορίου για το έλλειμμα⁴. (Farina & Tamborini, 2008)

Αυστηρές κυρώσεις που ανέρχονταν σε ποσοστό 0,2 -0,5 % επί του ΑΕΠ στο κράτος που δε θα εφάρμοζε τα μέτρα προτροπής του Συμβουλίου και κατάθεση του ποσού αυτού στη ΕΚΤ προβλέπονταν κατόπιν συναίνεσης μερίδας τουλάχιστον 2/3 των μελών του Συμβουλίου. Μόνο σε εξαιρετικά έκτακτες περιπτώσεις όπως για παράδειγμα η άνοδος του ελλείμματος από γεγονότα που δεν δύνανται να ελέγξουν οι κρατικές αρχές προβλεπόταν η μη κύρωση προστίμου.

Ο λόγος θέσπισης τέτοιων προστατευτικών κανόνων θα απέφερε μια σειρά πλεονεκτημάτων για την ένωση και το νόμισμα. Σχετικά με το δημόσιο χρέος είναι

⁴ Η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος ορίζεται από τον Κανονισμό 1467/97.

αδιαμφισβήτητο πως τιθασεύεται σε χαμηλά επίπεδα, καθώς σε αντίθετη περίπτωση η σύζευξη του εξομβελισμού του ελλείμματος με την ανάγκη για δανεισμό θα οδηγούσε αναπόφευκτα σε διόγκωση του χρέους προς το ΑΕΠ. (Ζωγραφάκης & Πελαγίδης, 2000)

Επιπλέον, τα μέτρα αυτά συνιστούν την ασπίδα του συστήματος ώστε να μη διαχέεται το χρέος εντός της ένωσης απειλώντας με κλυδωνισμούς τη σταθερότητά της. Αυτό θα συνέβαινε λόγω του ότι ο ανεξέλεγκτος δανεισμός από τις αγορές μιας ή περισσότερων χωρών θα επέφερε την αύξηση του επιτοκίου δανεισμού για την ένωση και κατ' επέκταση τη διόγκωση του δημοσίου χρέους των χωρών της Ένωσης. Μόλις οι χώρες προσπαθήσουν να περιορίσουν το λόγο χρέους προς ΑΕΠ θα πρέπει να ακολουθήσουν αυστηρή δημοσιονομική πολιτική κάτι που συνεπάγεται το κίνδυνο αποπληθωριστικών πιέσεων για την ευρωζώνη.

Ένα τελευταίο προσδοκώμενο αυτής της δράσης είναι πως οι πόροι και το χρήμα θα στρέφονται σε τομείς παραγωγικότητας, έτσι ώστε να πολλαπλασιάζονται, οδηγώντας στην πρόοδο των κρατών και στην αποτροπή ραγδαίας ανακατανομής του πλούτου των ανθρώπων εις βάρος της κοινωνικής συσπείρωσης και ομαλότητας. Σε κάθε άλλη περίπτωση τα κεφάλαια θα πρέπει να προορίζονται για την κάλυψη χρηματοδοτικών κενών κλονίζοντας τη δυνατότητα ανάπτυξης και μακροημέρευσης του θεσμού εγείροντας ερωτήματα αποσύνθεσης ή ανασύνθεσης.

1.5 ΤΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ & ΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ.

Η ΕΕ εξαιτίας της πολυπλοκότητάς της έχει διαχωρίσει και κατανείμει ρόλους, εξουσίες και αρμοδιότητες σε όλα τα θεσμικά της όργανα όπως Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο Ευρωπαϊκής Ένωσης κ.α. Το γεγονός αυτό διευκολύνει τη μελέτη των οργάνων της παρά τη σύνθετη φύση του θεσμού και την απορρέουσα έλλειψη παντελούς αυτοτέλειάς τους. Στο παρόν κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με εκείνα μόνο που λαμβάνουν αποφάσεις και διαδραματίζουν πράξεις αμιγώς οικονομικού χαρακτήρα προκειμένου να μην υπάρξει παρέκκλιση από το κεντρικό θέμα που πραγματεύεται η εργασία.

Με την έλευση του ευρώ στις οικονομίες των συμμετεχόντων κρατών αποφασίζεται η χάραξη ενιαίας οικονομικής και νομισματικής πολιτικής. Τα όργανα που έχουν ως επί το πλείστον επιμερισθεί αυτό το έργο είναι τα εξής:

➤ ΕΣΚΤ & ΕΚΤ

Ιδρύθηκαν την 1^η Ιουνίου του 1998. Οι κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών και η ΕΚΤ αποτελούν το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών. Οι αρμοδιότητες που καλείται να διεκπεραιώσει ο ΕΣΚΤ είναι οι ακόλουθες: « α) να χαράζει και να εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική της ΕΕ, β) να διενεργεί πράξεις σε συνάλλαγμα σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 11 του ΣΕΚ περί συναλλαγματικής πολιτικής της κοινότητας, γ) να κατέχει και να διαχειρίζεται τα επίσημα συναλλαγματικά διαθέσιμα των κρατών μελών και δ) να προωθεί την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών». Ανάμεσα στα καθήκοντα που ανατέθηκαν στην ΕΚΤ ήταν η αντικατάσταση των εθνικών νομισμάτων των κρατών μελών που θα μετείχαν στην ευρωζώνη από το κοινό νόμισμα και η μελέτη και παρακολούθηση της νομισματικής πορείας της Ένωσης. Είναι υπεύθυνη για την επίτευξη σταθερών τιμών σε μεσοπρόθεσμο μάλιστα ορίζοντα προκειμένου να διασφαλίσει την ευημερία της Ένωσης. (Γώγος , 2012)

➤ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Στο πλαίσιο της Συνθήκης της Ρώμης προβλεπόταν η ίδρυση της ΕΤΕπ, μιας τράπεζας που είχε ως άξονες τη χρηματοδότηση των κρατών μελών στους τομείς της έρευνας, της καινοτομίας των τεχνολογιών, των υποδομών και των κοινωνικών προγραμμάτων με επίκεντρο το περιβάλλον και την εκπαίδευση καθώς και την παροχή κονδυλίων ανάπτυξης των χωρών ή των περιφερειών εκείνων που είχαν καθυστερήσει για να ανέλθουν στην ίδια δυναμική με τις αναπτυγμένες. Η τράπεζα αυτή έχει υψηλή πιστοληπτική ικανότητα και έτσι μπορεί να δανείζεται κεφάλαια από τις αγορές με εξαιρετικά χαμηλά επιτόκια και να δανείζει εκείνη τα κράτη μέλη με εξ ίσου ευμενείς όρους⁵.

⁵ http://europedirect.pde.gov.gr/images/pubs/book_18.pdf

➤ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων⁶ διαθέτει πόρους τόσο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης τους οποίους διαθέτει όχι απευθείας αλλά δια μέσου κεντρικών τραπεζών χρηματοδοτώντας μικρομεσαίες επιχειρήσεις με αντικείμενό δράσης κυρίως την τεχνολογία. Ταυτόχρονα, αποτελεί εγγυητή ρευστότητας αναφορικά με τα δάνεια που χορηγούν οι τράπεζες συντελώντας στην εύρυθμη λειτουργία τους.

➤ EUROGROUP

Το Eurogroup⁷ είναι η συνεδρίαση (επίσημη ή ανεπίσημη) των Υπουργών Οικονομικών της Ευρωζώνης, του προέδρου της ΕΚΤ καθώς και του αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως επικεφαλής των θεμάτων που άπτονται των οικονομικών της ένωσης και του κοινού νομίσματος. Η λειτουργία του είναι θεσμοθετημένη με πρωτόκολλο της Συνθήκης της Λισαβόνας. Συνεδριάζει λίγες μέρες πριν το Ecofin, είναι το μοναδικό όργανο εξουσιοδοτημένο με δικαίωμα ψήφου στο Ecofin και στόχο έχει τη χάραξη της επίσημης πολιτικής για τα οικονομικά της ένωσης και την πλεύση του ευρώ.

➤ ECOFIN

Το Ecofin⁸ αποτελεί απότοκο σχηματισμό του Συμβουλίου της ΕΕ τον οποίο απαρτίζουν οι Υπουργοί Οικονομικών όλων των κρατών μελών της ΕΕ. Συνέρχεται σε μηνιαία βάση με καθήκοντα την επίβλεψη του ευρώ, τη ρύθμιση οικονομικών πολιτικών, τη σύνταξη

⁶ <http://www.eif.org/>

⁷ <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/eurogroup/>

⁸ <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/ecofin/>

του ετήσιου προϋπολογισμού της ΕΕ, τις οικονομικές συνεργασίες με χώρες εκτός ΕΕ καθώς και την εξέταση των δημόσιων οικονομικών του κάθε κράτους μέλους της ΕΕ.

➤ PSI (PRIVATE SECTOR INVOLVEMENT)

Πρόκειται για τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα κυρίως τραπεζών και επενδυτικών ταμείων στη διαδικασία απομείωσης χρεών κυρίαρχων κρατών. Στην περίπτωση της Ελλάδας το ονομαστικό χρέος της αναδιαρθρώθηκε το 2011 μέσω του μηχανισμού αυτού κατόπιν συμφωνίας με τους κατόχους ελληνικών ομολόγων της ανταλλαγής του χρέους τους με νέα ομόλογα μακροχρόνιας διάρκειας και την ταυτόχρονη αναγνώριση της μείωσης του ονομαστικού χρέους κατά 50%⁹.

➤ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ (EFSF)

Το καλοκαίρι του 2010, με την ελληνική πλευρά να πρωτοστατεί αλλά και αρκετές χώρες του Νότου να φαντάζουν αδύναμες συζητήθηκε και ιδρύθηκε από τα κράτη μέλη ένας χρηματοδοτικός μηχανισμός που θα ενεργούσε άμεσα στο ενδεχόμενο οικονομικής δυσπραγίας των αδύναμων μελών ως εγγυητής της σταθερότητας του συστήματος. Το όργανο αυτό με έδρα το Λουξεμβούργο. Η λειτουργία του θα βασίζεται στη δυνατότητα έκδοσης ομολόγων και λοιπών χρεογράφων τα οποία θα διέθετε στην αγορά εξοικονομώντας μεγαλύτερα ποσά για ενίσχυση μελών που θα παρουσίαζαν πρόβλημα. Οι ομολογίες αυτές συνοδεύονταν από εγγυήσεις των κρατών μελών ανάλογο με το μερίδιο συμμετοχής τους στην ΕΚΤ. Με τη συμβολή 6 κρατών που το 2010 διατηρούσαν υψηλή βαθμολογία στους οίκους αξιολόγησης δηλαδή Αυστρίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Λουξεμβούργου, Φινλανδίας και Ολλανδίας ο EFSF διασφάλισε την ικανότητα αποτροπής κινδύνου λαμβάνοντας αξιολόγηση AAA. Εγγυητής στο ETXS ακολούθησε και το ΔΝΤ μεριμνώντας του ποσού των 250 δις ευρώ¹⁰.

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/Private_sector_involvement

¹⁰ <http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>

➤ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ
ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ (EFSM)

Ιδρύθηκε το Μάιο 2010 με δράση ταυτόσημη με του EFSF τη διάσωση δηλαδή χωρών σε περίπτωση έκτακτου κινδύνου. Η άντληση των κεφαλαίων του πηγάζει από τις αγορές έχοντας ως εγγύηση τον προϋπολογισμό της ΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιβλέπει και συντονίζει τη δράση του και με την οικονομική συμβολή και των 28 μελών της ΕΕ έχει τη δυνατότητα διαχείρισης αποθεματικού πάνω από 60 δις ευρώ¹¹.

➤ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (ESM)

Από τον Οκτώβριο του 2012 η διαρκής τάση οικονομικής στήριξης μελών της ευρωζώνης έφερε στην επιφάνεια την επιτακτική ανάγκη υιοθέτησης μόνιμης χρηματοδοτικής λύσης. Την ανάγκη αυτή θα καλύπτει πλέον ο ESM σε αρχικώς παράλληλη δράση με τον EFSF και τον EFSM μέχρις ότου εκείνοι ολοκληρώσουν το έργο τους με τις χώρες τις οποίες συνεργάστηκαν. Από το 2013 και ύστερα έγινε ο αποκλειστικός μοχλός παροχής υποστήριξης της ευρωζώνης. Ο ESM εδρεύει στο Λουξεμβούργο βρίσκοντας κεφάλαια τόσο από τις αγορές όσο και από τα κράτη μέλη τα οποία κλήθηκαν να συνδράμουν το ποσό των 640 δις ευρώ προς το σκοπό αυτό αποπληρώνοντάς το σε 4 δόσεις. Παρότι λειτουργεί με παρόμοιο τρόπο με τον EFSF η ταμειακή του ισχύς ξεπερνά τα 700 δις ευρώ. Η Γερμανία είναι η πιστώτρια χώρα με τη μεγαλύτερη συμβολή και στον ESM¹² με ποσά που ανέρχονται στα 168 δις ευρώ.

¹¹ http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm

¹² <http://www.esm.europa.eu/>

➤ ELA (Emergency Liquidity Assistance)

Στην περίπτωση κατά την οποία μια χώρα αδυνατεί να δανειστεί τόσο από τις αγορές όσο και από την ΕΚΤ ως συνέπεια χαμηλής πιστοληπτικής φερεγγυότητας η τελευταία λύση πριν απειληθεί το τραπεζικό σύστημα από έλλειψη ρευστότητας είναι ο μηχανισμός ELA. (Ζαβερδίνος & Ζαβερδίνος, 2015) Τα επιτόκια δανεισμού από τον ELA είναι πολλαπλάσια των αντίστοιχων της ΕΚΤ λόγω του κινδύνου αποπληρωμής και ανέρχονται στο 1,55%. Η χορήγηση δανείων από τον ELA πρέπει πρωτίστως να εγκριθεί από τα 2/3 του Δ.Σ. της ΕΚΤ και τα δάνεια είναι βραχυχρόνιας διάρκειας μικρότερης των 6 μηνών.

1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Ο σχεδιασμός του ευρωπαϊκού πεδίου, όπως συνάγεται από τα παραπάνω, στόχευσε στην εδραίωση της ειρήνης, της ασφάλειας και της δημοκρατίας επιδιώκοντας την ανάπτυξη, πολιτική και οικονομική, μέσα από τη συμβολή των κρατών μελών με ισότιμους όρους και κριτήρια. Αναλυτικότερα, οι θεσμοί της ευρωζώνης διαφυλάσσουν την υγιή λειτουργία της μέσω της σταθερότητας των τιμών με πυρήνα την προώθηση της ανάπτυξης. Η ανάπτυξη αυτή επιδιώκει να συνδράμει στην ισχυροποίηση του νέου νομίσματος του ευρώ για να αποτελέσει αυτό τον κύριο ανταγωνιστή του μέχρι πρότινος μονοπωλιακού δολαρίου στο παγκόσμιο εμπόριο και στις συναλλαγές. Δεν πρέπει να λησμονείται το γεγονός πως η ΕΕ αποτελεί μια τεραστίων διαστάσεων αγορά αριθμώντας περισσότερα από 500.000 καταναλωτές.

Από το 2008, όμως, οπότε ξέσπασε η κρίση μέχρι σήμερα η Ένωση μοιάζει αποτελεσματική και ανήμπορη να καταπολεμήσει τις επιβλαβείς συνέπειες της συνολικής ύφεσης ριζικά. Η μεταρρύθμιση εντός των υπάρχοντων μηχανισμών πρέπει να αφορά τις δομές εκείνες που θα συντελούν στην πρόγνωση και επίλυση των κρίσεων, προτού εκείνες δυναμώσουν τόσο ώστε να αποκτήσουν επιζήμιες διαστάσεις. Η συνέπεια αυτής της πορείας, αν δεν διακοπεί, είναι οφθαλμοφανής. Η ενδυνάμωση κάποιων χωρών προσδίδει σ' αυτές άτυπα αλλά ουσιαστικά ένα αδόκιμο εξουσιαστικό πλεονέκτημα και βαρύνοντα ρόλο στη λήψη αποφάσεων. Η απειλή που караδοκεί είναι η μετάλλαξη της ουσιαστικής δημοκρατίας σε κατ' επίφαση, τα αδύναμα κράτη μέλη να συνιστούν έρμαια των ισχυρών και η Ένωση να κινδυνεύει με αποσύνθεση συμπαρασύροντας μαζί της την παγκόσμια αγορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΠΡΙΝ ΤΟ 2001.

2.1 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ, ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΡΕΟΣ.

➤ ΕΛΛΕΙΜΜΑ

Από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα παρατηρήθηκε ευρεία αύξηση των κρατικών δαπανών σε βαθμό που κατέστη αδύνατο να καλυφθεί από τα υπάρχοντα έσοδα. Το ταμειακό έλλειμμα του δημοσίου τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ εκτινάχθηκε από τα επίπεδα του 3,6 %¹³ κατά μέσο όρο την πενταετία 1970-'74 στο 11% το 1985, όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 1. Το γεγονός που καθιστά ακόμη πιο δυσάρεστη τη διεύρυνση του ελλείμματος είναι το ότι τα χρήματα προορίστηκαν για τρέχουσες δαπάνες του κρατικού φορέα ενώ οι αντίστοιχες επενδυτικές ελαττώθηκαν αισθητά. Το επακόλουθο αυτής της κατάστασης είναι η σταδιακή συρρίκνωση και της παραγωγικής βάσης της χώρας, ζήτημα με το οποίο θα ασχοληθούμε εκτενώς παρακάτω. (Προβόπουλος, 1985)

Αξίζει να σημειωθεί πως η ύφεση που οδήγησε τον κρατικό προϋπολογισμό σε αρνητικά επίπεδα οφείλεται τόσο σε ενδογενείς όσο και σε εξωγενείς αιτίες. Στους εξωγενείς παράγοντες αναμφίβολα θα πρέπει να συμπεριληφθεί η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση που ξέσπασε κατόπιν της ισλαμικής επανάστασης στο Ιράν και μετετράπη σε διεθνή οικονομική κρίση.

Αναφορικά με τις εσωτερικές που είναι και οι βασικότερες μείζονα ρόλο διαδραμάτισαν η αύξηση των εισοδημάτων των μισθωτών του δημοσίου τομέα και η σταδιακή στελέχωση του από αχρείαστο προσωπικό και συνάμα μη παραγωγικό καθιστώντας τον πολυάριθμο και δυσλειτουργικό. (Ρωμαίος, 2012) Ακόμα δε φαίνεται να ήταν ανεπαίσθητα τα κρούσματα διαφθοράς στον τομέα, φαινόμενο όπου εντείνει την κατάσταση. Συγκεκριμένα, η διαφθορά διογκώνει το έλλειμμα ακόμη και στο διπλάσιο, συνιστά

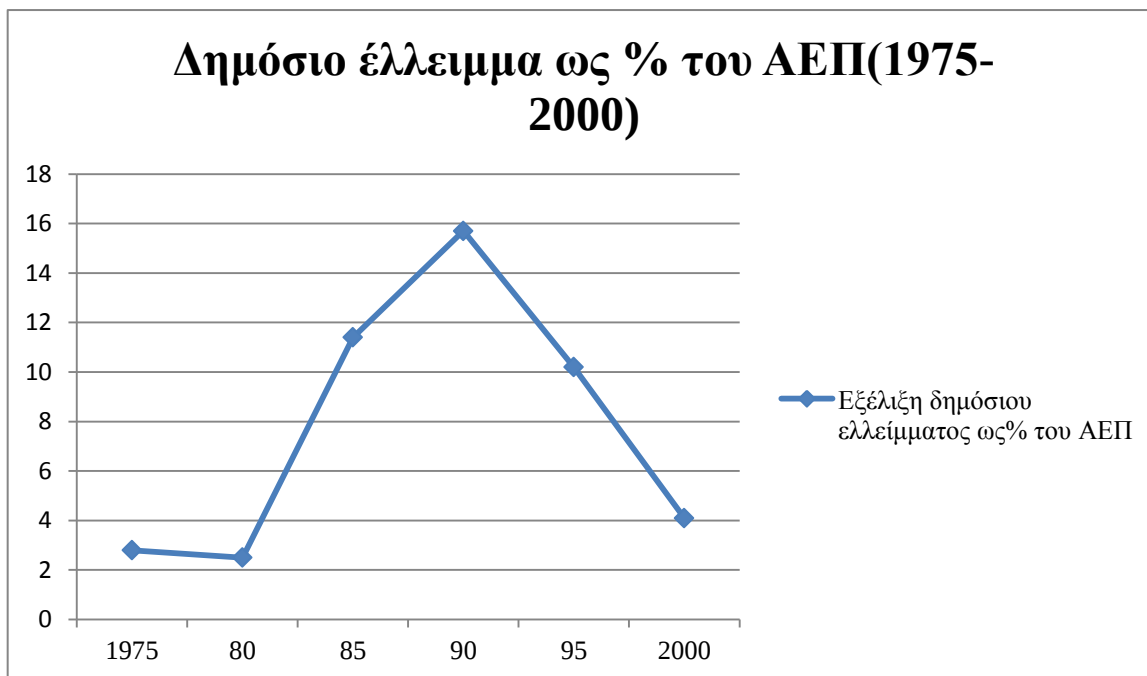
¹³ Πηγή: Εθνικοί λογαριασμοί της Ελλάδος

τροχοπέδη για τις επενδύσεις και συντελεί στην απώλεια ως και 25% φορολογικής συγκομιδής. (Kaufmann, 2010)

Για να ολοκληρωθεί η αναφορά στη διακύμανση του ποσοστού των ελλειμμάτων πρέπει να απαντηθεί τι συνέβη τη δεκαετία του 1990 και το έλλειμμα περιορίστηκε. (βλ. διάγραμμα 1)

Η Ελλάδα εξερχόμενη από μια περίοδο ταραχώδη τόσο για την πολιτική όσο και για την οικονομική της ισορροπία με δυο συναπτές υποτιμήσεις του νομίσματός της εντός 3 ετών υιοθέτησε μεταξύ 1991-'93 Πρόγραμμα Τριετούς Σταθεροποίησης με βασικούς άξονες την αύξηση των φορολογικών συντελεστών ώστε να συσσωρεύσει κεφάλαια αλλά και να περικόψει τις δαπάνες. Κάτι τέτοιο συνεπάγετο μείωση των δημοσίων υπαλλήλων, συρρίκνωση των μισθών στο δημόσιο τομέα και φιλτράρισμα των επιδοτήσεων σε επιχειρήσεις που κατακλύζονταν από παθογένειες. Το πρόγραμμα φαίνεται να απέτυχε καθώς το 1993 η ανεργία πλησίαζε το 10%, το δημοσιονομικό έλλειμμα βρισκόταν στο 14%, ο πληθωρισμός κάλπαζε στο 14,4% και ο ρυθμός ανάπτυξης σημειώθηκε αρνητικός.

Διάγραμμα 1:

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ & ΥΠ.ΟΙΚ.

Προκειμένου να αγγίξει το πρόγραμμα σύγκλισης του Μάαστριχτ, η ελληνική κυβέρνηση δεν παραιτήθηκε. Η τότε κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας συνέταξε και κατέθεσε στο Συμβούλιο Υπουργών Οικονομικών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ECOFIN) πλαίσιο σύγκλισης με τις επιταγές της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Το όραμα περιελάμβανε αλλαγή στρατηγικής σε σχέση με το παρελθόν και στόχευση σε κινήσεις σταθεροποίησης μέσω της ενίσχυσης της παραγωγής, των εξαγωγών, των επενδύσεων και της έναρξης της διαδικασίας αποκρατικοποιήσεων. (Καζάκος, 2003)

Παρότι η προσπάθεια αυτή έφερε τα πρώτα αποτελέσματα δεν κατέστη ικανή να αλλάξει πλήρως την εικόνα της ελληνικής οικονομίας. Συμπαρασυρόμενη και η ελληνική οικονομία από την ασιατική κρίση που ξέσπασε το 1997 στην Ταϊλάνδη λόγω της αδυναμίας αποπληρωμής εξωτερικών χρεών της, αναγκάστηκε να υποτιμήσει για ακόμα μια φορά τη δραχμή ένα χρόνο αργότερα κατά 12,3% έναντι του Ecu. Την ίδια στιγμή η δραχμή ενσωματώθηκε στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών με σκοπό την απόκτηση σταθερότητας και αξιοπιστίας.

Τέλος, πέραν των ουσιαστικών βελτιώσεων που επήλθαν μέσα από αγώνες για την ελληνική οικονομία και επέφεραν τη συγκράτηση του ελλείμματος συνέβησαν και λογιστικού χαρακτήρα αλλοιώσεις (βλ. κεφ. 1.3) που είχαν σαν αποτέλεσμα να μικρύνουν το έλλειμμα εις βάρος όμως του δημόσιου χρέους.

➤ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ

Όντας αδύνατο να χρηματοδοτηθούν τα έξοδα λόγω της καθίζησης της παραγωγικότητας αλλά και της ευρύτητας της φοροδιαφυγής, η οποία θα δειχθεί στη συνέχεια, το κράτος έπρεπε να βρει πηγές αποκόμισης κεφαλαίων για να καλύψει τις υπάρχουσες τρύπες. Η ανάγκη αυτή μπορούσε να εκπληρωθεί με δυο τρόπους. Ο πρώτος είναι μέσω της πώλησης κρατικών ομολόγων στον ιδιωτικό τομέα γεγονός που συνεπάγεται την αύξηση του δημόσιου χρέους, το φόβο του επενδυτικού κεφαλαίου να τοποθετηθεί και την πρόκληση της ανόδου των επιτοκίων. Ο δεύτερος σχετίζεται με το δανεισμό. Ο δανεισμός δύναται να είναι είτε εσωτερικός είτε εξωτερικός. (Βαβούρας, 1993)

Ο εσωτερικός δανεισμός αφορά την απόδοση κρατικών χρεογράφων στην κεντρική τράπεζα της χώρας προκειμένου εκείνη να εκδώσει νέο χρήμα, να αυξήσει δηλαδή τη νομισματική βάση της χώρας έτσι ώστε να κινηθεί η αγορά. Η έκδοση νομίσματος αν και

συνεπάγεται χαμηλότερο επιτόκιο σε σχέση με την πώληση ομολόγων προξενεί την δυσμενή συνέπεια εμφάνισης πληθωρισμού. Ο πληθωρισμός λειτουργεί σαν ένας αόρατος συντελεστής φορολόγησης καθώς η πραγματική αξία του χρήματος μειώνεται σε σχέση με την ονομαστική.

Ο εξωτερικός δανεισμός σχετίζεται με την κατοχή κρατικών ομολόγων (government bonds) από ξένους πιστωτές, που μπορεί να είναι ιδιώτες ή ιδρύματα ανάμεσά τους τράπεζες και μηχανισμοί στήριξης. Τούτη η μορφή δανεισμού παρότι δεν έχει άμεση δράση στον πληθωρισμό κι αυτό γιατί η προκύπτουσα αύξηση της ζήτησης τιθασεύεται από την ανάλογη αύξηση των εισαγωγών της χώρας. Το αρνητικό αυτής της μεθόδου είναι πως διαιώνίζει μια κατάσταση αστάθειας στον τομέα της παραγωγής και των επενδύσεων και νομοτελειακά βυθίζει το κράτος σε ένα φαύλο κύκλο σύναψης νέων δανείων προς αποπληρωμή παλαιών. Έτσι το χρέος μετακυλά διαρκώς προσαυξανόμενο από γενιά σε γενιά.

Η Ελλάδα για να καλύψει τις χρηματοδοτικές ανάγκες που της δημιούργησαν τα ελλείμματα προχώρησε τόσο σε εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό δανεισμό. Τα κεφάλαια από το εσωτερικό τα άντλησε εν πρώτοις από την Τράπεζα της Ελλάδος. Όπως δείχνει ο πίνακας 2 το δανειακό μερίδιο από την Τράπεζα ως ποσοστό του ΑΕΠ μεταξύ 1980 και 1984 παρουσίασε ανοδική μεταβολή από το 4,8 στο 12,2%. Τα έντοκα γραμμάτια αντίστοιχα εκτινάχθηκαν από το 15% περίπου του ΑΕΠ το 1980 στο 45,8% δέκα χρόνια αργότερα. Στα τέλη, βέβαια, της δεκαετίας του '80 και στις αρχές της δεκαετίας του '90 το ποσοστό χρηματοδοτικής ενίσχυσης από έντοκα γραμμάτια άρχισε να εκπίπτει καθώς σημειώθηκε ραγδαία άνοδος στα ομόλογα σε ποσοστό που ανήλθε από το ισχνό 0,5% κατά μέσο όρο μέχρι το 1986 στο 26,7% το 1991. (Βαβούρας, 1993)

Πίνακας 2: Η διάρθρωση του χρέους της Κεντρικής Κυβέρνησης μεταξύ 1979- '91 ως % του ΑΕΠ.

Έτος	Εσωτερικό χρέος ως % ΑΕΠ			Εξωτερικό χρέος ως % ΑΕΠ
	Τράπεζα Ελλάδος	Έντοκα Γραμμάτια	Ομόλογα	
1979	5,8	14,8	0,8	5,5

1980	4,8	15,0	0,6	6,5
1981	8,9	14,6	0,4	8,0
1982	11,9	13,9	0,3	9,1
1983	10,1	17,6	0,2	12,6
1984	12,2	19,7	0,2	16,4
1985	10,1	24,3	0,1	22,3
1986	8,4	25,2	0,5	23,3
1987	8,0	29,9	2,2	23,5
1988	6,6	37,6	4,1	22,3
1989	5,6	39,9	8,5	21,3
1990	4,6	45,8	18,1	19,7
1991	3,8	39,2	26,7	24,4

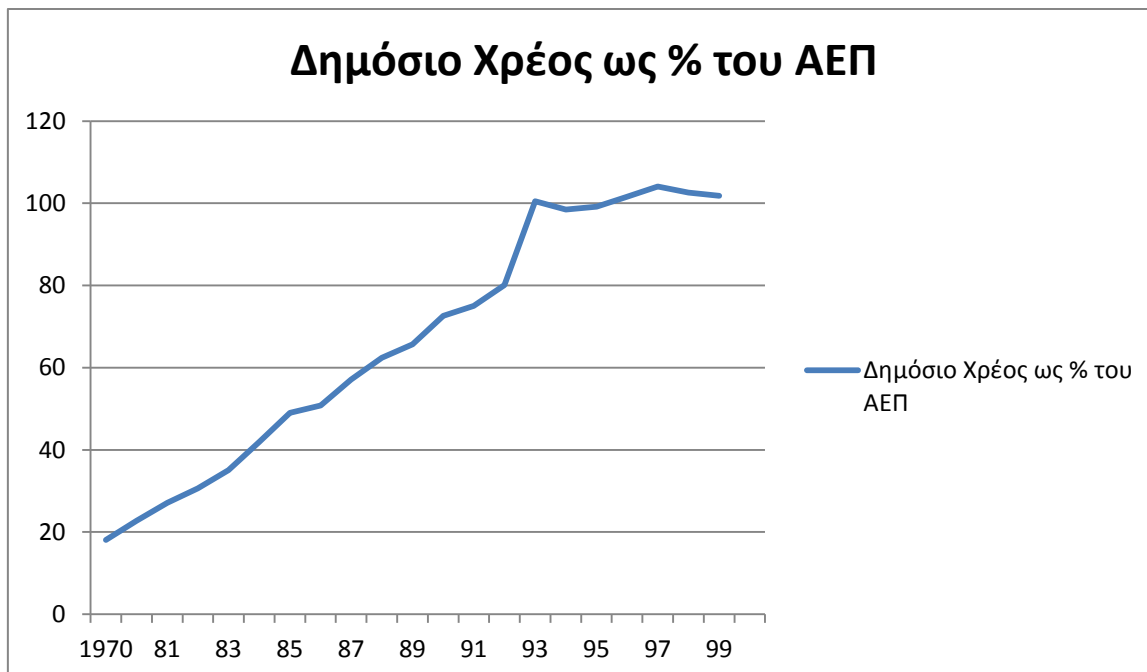
Πηγή: Βαβούρας, 1993

Η μεγάλη άνοδος του ελληνικού εξωτερικού δημόσιου δανεισμού πραγματοποιείται μεταξύ των ετών 1979-1991. Από το μόλις 5,5% του ΑΕΠ στην αρχή αυτής της περιόδου κατέφτασε στο 26% περίπου στα τέλη της. Αν και φαίνεται πως το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε ραγδαία δεν πρέπει να παραληφθεί ότι το μέγεθός του επηρεάστηκε από τις δυο υποτιμήσεις της δραχμής που σημειώθηκαν το 1983 και το 1985 κατά 15,5% και 15% αντίστοιχα.

➤ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Όπως αναμενόταν η τακτική της προσφυγής σε δανεισμό ιλιγγιωδών μάλιστα ποσών εκτόξευσε το δημόσιο χρέος της χώρας σε δυσθεώρητα επίπεδα. Η Ελλάδα ξεκίνησε από τα επίπεδα του 24,6% χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1975 ,ένα χρέος βιώσιμο καθώς τα πρωτογενή της αποτελέσματα ξεπερνούσαν το τρέχον καθαρό χρέος και δεν είχε υποπέσει σε πρόβλημα ρευστότητας.

Διάγραμμα 3

Πηγή: European Economy Statistical Annex

Ειδικότερα ως το 1980 το ελληνικό χρέος κυμάνθηκε σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα και δεν ξεπέρασε το 28,4 %. Οι λόγοι που το δημόσιο χρέος αυξήθηκε απορρέουν από μια σειρά παραγόντων που σχετίζονται με τον ανεπαρκή φορολογικό μηχανισμό και τα μεγάλα ποσοστά παραοικονομίας, το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο, τις μαζικές κρατικοποιήσεις επιχειρήσεων κατά τα έτη 1974 – 1981 από τις κυβερνήσεις της Ν.Δ. (Κ. Καραμανλή & Γ. Ράλλη) και τον αυξανόμενο δανεισμό για συγκάλυψη των ελλειμμάτων.

Έτσι, από το 1981 ως και το 1993 η κατάσταση άλλαξε άρδην και το χρέος διογκούμενο με γεωμετρική πρόοδο άγγιξε το 110% το έτος 1993. Έκτοτε σταθεροποιήθηκε λόγω της διαδικασίας σύγκλισης με τα κριτήρια της ΟΝΕ και ανερχόταν μέχρι το 1999 κοντά στο 100% του ΑΕΠ. (Κιντής, 1997)

Με αυτά τα μεγέθη αδήριτη φάνταζε η ανάγκη ανακατανομής των δημοσίων δαπανών από τον τομέα της άμυνας και την αποπληρωμή τοκοχρεολυσίων σε επικερδείς όπως η παιδεία, η υγεία, η ενέργεια, ο πολιτισμός και η κοινωνική πρόνοια, τομείς δηλαδή που

αποδίδουν στην ενίσχυση της οικονομίας και μεσοπρόθεσμα θα αποφέρουν οφέλη που θα καρπωθεί το κράτος.

2.2 ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΛΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ & ΑΛΗΛΟΙ ΠΟΡΟΙ.

Το εμπορικό ισοζύγιο υλικών αγαθών είναι η σχέση μεταξύ των εισαγωγών και των εξαγωγών που αφορά τα προϊόντα μιας χώρας. Αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο σημαίνει πως οι εισαγωγές προϊόντων μιας χώρας υπερβαίνουν τις εξαγωγές της με σοβαρές συνέπειες για την οικονομία της. Στην Ελλάδα το εμπορικό ισοζύγιο στην περίοδο που μελετάμε ήταν διαρκώς αρνητικό.

Ειδικότερα, στην Ελλάδα την περίοδο 1960 -1980 λόγω της έντασης της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας καταγράφεται αύξηση τόσο στο ρυθμό αύξησης των εισαγωγών κατά 12% ετησίως όσο και στον αντίστοιχο των εξαγωγών κατά 10%. Η βιομηχανική επέκταση της χώρας την περίοδο αυτή καθιστούσε επιτακτική την εισαγωγή ενδιάμεσων και κεφαλαιουχικών προϊόντων. Η παραγωγικότητα, όμως, που κατέγραψε άνθηση ισορρόπησε μέσω της έκτασης των εξαγωγών τις αντίστοιχες εισαγωγές με αποτέλεσμα το έλλειμμα να συγκρατείται σε επίπεδα ελαφρώς κάτω του 10%, δίχως να παρουσιάζει πρόοδο. (Πελαγίδης & Μητσόπουλος, 2010)

Επιδείνωση σημειώνεται κατά τα έτη 1981 - 1990 και 1991 - 2000. Τότε, το εμπορικό έλλειμμα διογκώνεται σε 10,4 και 13,5% επί του ΑΕΠ. Το γεγονός οφείλεται στην μείωση του ρυθμού αύξησης των εξαγωγών στο 1,5% πράγμα που σημαίνει πως τα ελληνικά προϊόντα υστερούσαν σε ανταγωνιστικότητα στις διεθνείς αγορές.

Ο πυρήνας του ελλείμματος αφορά τα βιομηχανικά προϊόντα στα οποία η Ελλάδα παρουσίαζε ανεπάρκεια στην εσωτερική παραγωγή. Το εμπορικό έλλειμμα σ' αυτά ήταν από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη μαζί με της Πορτογαλίας. Μέχρι τις αρχές τις δεκαετίας του '80 καλύτερη φαινόταν η εικόνα στις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων που προσέδιδε θετικό πρόσημο στο ισοζύγιο. Από τότε όμως και στο εξής οι μαζικές εισροές κρεάτων και γαλακτοκομικών προϊόντων από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα μετέστρεψαν την κατάσταση.

Η Ελλάδα είναι συνυφασμένη διαχρονικά με την αποτύπωση ελλειμματικού ισοζυγίου προϊόντων. Ο μοναδικός λόγος που την εξύψωνε και κατάφερε να επιβιώσει καλύπτοντας

την έκρηξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αφορούσε την αδιάκοπη εισροή εσόδων από τον τομέα του τουρισμού και ανά διαστήματα και άλλων υπηρεσιών, τα εμβάσματα που προέρχονταν από τη ναυτιλία, τα κεφάλαια των ομοεθνών μεταναστών που μεταβίβαζαν στη χώρα καθώς και τους πόρους της ΕΕ μέσω κονδυλίων ανάπτυξης που μας χορηγήθηκαν.

Όλα φανέρωναν πριν το 2000 πως το μέλλον εγκυμονούσε προβλήματα και σε αυτόν τον τομέα για δυο βασικούς λόγους. Πρώτη αιτία ήταν πως οι άδηλοι πόροι του ισοζυγίου αναμενόταν να εκλείψουν μειούμενοι σταδιακά λόγω της μείωσης των εμβασμάτων και από την ΕΕ και από μετανάστες ομογενείς. Ο κλάδος του τουρισμού που καταδείκνυε υγεία και ευημερία δεν θα επαρκούσε μονομερώς για να εξισορροπήσει τις υπόλοιπες ελλειμματικές πλευρές.

Δεύτερος λόγος ήταν πως η ανάπτυξη που προσδοκούσε και ευαγγελιζόταν η Ελλάδα μετά το 2000 για να συγκλίνει με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές οικονομίες σε συνδυασμό με το κριτήριο πως η εισοδηματική ελαστικότητα¹⁴ της πλειονότητας των εισαγωγών της χώρας ήταν μεγαλύτερη της μονάδας¹⁵ θα οδηγούσε μεγάλες δαπάνες από το ΑΕΠ στον τομέα της εισαγωγικής κατανάλωσης και σε ανισορροπία του εμπορικού ισοζυγίου.

Συνεπώς, η χώρα έπρεπε να ξεπεράσει την πρόκληση του σαθρού εμπορικού ισοζυγίου σε ένα δυσμενές όπως αποδεικνύεται περιβάλλον και με δυσμενείς όρους για να αποφύγει τη συρρίκνωση της ανάπτυξης και την έλλειψη ανταγωνιστικότητας των προϊόντων της αναζητώντας μεθόδους αύξησης της εξαγωγικής δραστηριότητας. Κάτι τέτοιο συνδέεται άρρηκτα με την ανασύσταση των εσωτερικών δομών ώστε να επιτύχει χαμηλό κόστος παραγωγής. Ένα ισχυρό κοινό νόμισμα δεν ενθάρρυνε μια τέτοια προοπτική, αν αναλογιστεί κανείς και το ήδη υπάρχον επίπεδο δομών της χώρας. (Ιορδάνογλου, 2008)

¹⁴ Ο ρυθμός ανάπτυξης μιας οικονομίας είναι συναρτώμενος με το ύψος του εισοδήματος, τη συνακόλουθη επιρροή της κατανάλωσης και κατ' επέκταση των εισαγωγών σε προϊόντα που σχετίζονται με τομείς ισχύουσας εγχώριας παραγωγικότητας.

¹⁵ Εισοδηματική ελαστικότητα που υπερβαίνει τη μονάδα δείχνει πως για κάθε μονάδα αύξησης του ΑΕΠ συνεπάγεται αύξηση των εισαγωγών μεγαλύτερη της μονάδας.

2.3 ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Η εισροή ξένων κεφαλαίων στην Ελλάδα έχει ευεργετική δράση καθώς συμβάλλει στην εξισορρόπηση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και στην μείωση των ελλειμμάτων. Αυτό το γεγονός είναι πολύ σημαντικό αλλά έχει βραχυπρόθεσμο ορίζοντα. Αυτό σημαίνει πως αν η επένδυση είναι ευκαιριακού χαρακτήρα και τα κέρδη εξαχθούν από τη χώρα μεσοπρόθεσμα επαναφέρουν το πρόβλημα. Γι' αυτό το λόγο στόχος είναι οι ΑΞΕ να αφορούν προϊόντα ή υπηρεσίες που σχετίζονται με την τεχνολογία ώστε να παράγουν ανάπτυξη και θέσεις εργασίας λόγω της υψηλής προστιθέμενης αξίας (Γώγος , 2012).

Οι ΑΞΕ μπορούν να γίνουν είτε με την εγκατάσταση εργοστασιακών μονάδων και μονάδων παραγωγής σε μια ξένη χώρα είτε με την αγορά ολόκληρης ή ποσοστού του μετοχικού κεφαλαίου ήδη υπάρχουσας επιχείρησης. Σχετικά με την Ελλάδα η επενδυτική προοπτική διέρχεται διάφορα στάδια αναλόγως με το χρονικό ορίζοντα. Τη δεκαετία του '50 παρατηρείται η πρώτη ισχνή τάση προσέλκυσης κεφαλαίων με στόχευση τον κλάδο της ναυπηγικής.

Από το 1960 ως το 1967 παρατηρείται μια σοβαρή συσσώρευση κεφαλαίων περίπου 500 εκατομμύρια δολάρια στον τομέα της μεταποίησης. Εξαιτίας της μαζικής επιχειρηματικής δράσης εκείνης της εποχής με αφετηρία τις ΗΠΑ η ξένη επένδυση με μονάδες απασχόλησης τουλάχιστον 200 άτομα συνιστά το 20% των αντίστοιχων ελληνικών. Συνάμα, συντελείται το πρώτο μεγάλο βήμα στη βιομηχανία με πυρήνα νέους τομείς άγνωστους μέχρι πρότινος στην Ελλάδα όπως χημικά, ελαστικά, φαρμακευτικά κ.α. Ταυτόχρονα, ξεκινά και η διαδικασία επεξεργασίας πρώτων υλών της εσωτερικής αγοράς με χαρακτηριστικά παραδείγματα την ίδρυση της χαλυβουργικής μονάδας και της επέκτασης του τομέα των διυλιστηρίων.

Η πρώτη κάμψη παρουσιάζεται τη δεκαετία του '70 με τη δραστική μείωση των ΑΞΕ στην ελληνική παραγωγή και τη στροφή από κεφαλαιουχικούς κλάδους σε τομείς παραγωγής καταναλωτικών ειδών κυρίως τροφίμων και ποτών. Ως αποτέλεσμα μετατοπίστηκε η επιχειρηματική δράση σε εγχώριους φορείς με δυσανάλογη κεφαλαιακή δυναμική γεγονός που προκάλεσε βιομηχανική καθίζηση και οικονομικής συρρίκνωση.

Στην 20ετία μεταξύ 1981 και 2000 (Αλεξιάκης, 2012) στο κατώφλι της εισόδου στο κοινό νόμισμα η Ελλάδα εμφάνισε μια σειρά από αντικίνητρα για την προσέλκυση ΑΞΕ πολλά

από τα οποία ισχύουν και σε εντονότερο μάλιστα βαθμό μέχρι και σήμερα. Σε αυτή την περίοδο, λοιπόν, η γραφειοκρατία καθίσταται απροσπέλαστη και οι διαδικασίες που απαιτούνται από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης μέχρι την έγκριση αυτής αποθαρρύνουν τους επενδυτές.

Η αντίδραση των τοπικών κοινωνιών στην εγκαθίδρυση μιας νέας επιχείρησης είναι πρωτοφανής για τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Παρότι οι εγχώριοι επενδυτές δεν είναι σε θέση να συμβάλλουν στη διάνθηση της εσωτερικής αγοράς, εντούτοις η κοινωνία που γειτονεύει στην έδρα της εκκολαπτόμενης επιχείρησης δυσχεραίνει ή ακόμα και αναστέλλει τη λειτουργία της.

Οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές επιβαρύνουν την απόφαση των επενδυτών καθώς βασική επιδίωξη κάθε επιχειρηματία είναι η εξασφάλιση του μέγιστου δυνατού κέρδους. Τούτο σε συνδυασμό με την αδιαφάνεια των διαδικασιών έγκρισης της αίτησης θέτει εμπόδια στην επενδυτική απόφαση.

Το κόστος εργασίας παραμένει σε υψηλά επίπεδα σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρώπης αν και η μοναδιαία παραγωγικότητα δεν είναι αντίστοιχα υψηλή. Η εσωτερική αγορά βρίσκεται σε φάση στασιμότητας και οι εγχώριοι παραγωγές βλέπουν με καχυποψία τον ανταγωνισμό.

Τέλος, δυο ουσιώδη αντικίνητρα είναι τα εξής. Πρώτον, η δαπάνη πενιχρών κεφαλαίων για την παιδεία στα αντίστοιχα τεχνολογικά πεδία που συντελεί στην ανεπάρκεια του εγχώριου εργατικού δυναμικού να ανταποκριθεί στις γνωστικές απαιτήσεις συναφών επενδυτικών εγχειρημάτων καθώς και η ισχνή αναπτυξιακή κρατική χρηματοδότηση αναφορικά με την τεχνολογία και την καινοτομία που αποτελεί μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό του ΑΕΠ της χώρας. Δεύτερον, το ακριβό κόστος της ενέργειας που αποθαρρύνει τις ενεργοβόρες επιχειρήσεις.

2.4 ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η Μεταπολεμική περίοδος βρίσκει την Ελλάδα χωρίς χρέη αλλά και χωρίς την κατοχή κεφαλαίων για επενδυτική ανάπτυξη. Με βάση το όραμα ανάπτυξης του Σχεδίου Μάρσαλ η ελληνική οικονομία καρπώθηκε την περίοδο 1947-1954 περισσότερα από 2 δις \$

προερχόμενα από την Αμερική, ποσό πρωτοφανές στα μέχρι στιγμής χρονικά. (Αρσένης, 2013)

Τα 2/3 περίπου αυτού του ποσού δόθηκε μέσω τραπεζών ως πίστωση -με υψηλά επιτόκια λόγω πληθωριστικής έξαρσης περί το 20% -σε περίπου ελάχιστες μεγάλες επιχειρήσεις, τις πιο ονομαστές εκείνης της περιόδου, οι οποίες δεν κατόρθωσαν ποτέ να επιστρέψουν το μεγαλύτερο ποσοστό του κεφαλαίου που δανείστηκαν. Αυτό συνέβη, αφενός διότι οι τόκοι ήταν δυσανάλογα υψηλοί εν συγκρίσει με τις αποδόσεις των επιχειρήσεων, αφετέρου γιατί σύμφωνα με τον επικεφαλής της ελληνικής βοήθειας στην Ελλάδα P. Porter *«μια μικρή εμπορική και τραπεζική κλίκα είναι αποφασισμένη πάνω απ' όλα να προστατεύσει τα οικονομικά της προνόμια όποιο κι αν είναι το κόστος σε ότι αφορά την οικονομική υγεία της χώρας. Τα μέλη της θέλουν να διατηρηθεί το φορολογικό σύστημα που είναι κομμένο και ραμμένο στα μέτρα τους. Αντιτίθενται στους συναλλαγματικούς ελέγχους διότι αυτοί ενδέχεται να τους εμποδίσουν να μεταφέρουν τα κέρδη τους σε τράπεζες του Καΐρου και στην Αργεντινή»*. (Porter , 1947)

Το κύκλωμα αυτό, το οποίο αναλόγως της χρονικής περιόδου αναδιαμόρφωνε τη σύστασή του, χειραγωγούσε το τραπεζικό σύστημα, απέτρεψε την πρόοδό του σε συνθήκες διαφάνειας και εν τη γενέσει δεν καρποφόρησε μιας και σε υγιείς επιχειρήσεις όπως στον τομέα της βιοτεχνίας διατέθηκαν πενιχρά κεφάλαια.

Άμεση συνέπεια των παγωμένων πιστώσεων ήταν η άνοδος του ΠΑ.ΣΟ.Κ το 1981 στην εξουσία να σημαδευτεί από το μικρόβιο των προβληματικών επιχειρήσεων, οι οποίες, ούσες ανήμπορες να αποπληρώσουν οφειλές μεγαλύτερες των 200 δις δραχμών εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό αφορούσε οφειλές προς την Εθνική Τράπεζα Ελλάδος, προκάλεσαν την αύξηση του δημόσιου χρέους.

Η ανάκαμψη του τραπεζικού τομέα έπρεπε να βασιστεί στην απεμπλοκή του από τα επισφαλή δάνεια. Με δεδομένο, όμως, πως οι προαναφερθείσες επιχειρήσεις παρείχαν δουλειά σε χιλιάδες εργαζόμενους δε θα μπορούσαν να οδηγηθούν στην κατάρρευση. Συνεπώς την περίοδο 1981-1985 είτε ιδιωτικοποιήθηκαν ορισμένες μη στρατηγικού χαρακτήρα, είτε προβλέφθηκε η αλλαγή του Δ.Σ. με ταυτόχρονη τμηματοποίηση του κεφαλαίου και των χρεών σε μετοχές.

Μια δεκαετία αργότερα και συγκεκριμένα την περίοδο 1995-2000 παρατηρήθηκε η έξαρση της εισαγωγής νέων επιχειρήσεων στο χρηματιστήριο με την υπερτίμηση της αξίας

των μετοχών τους λόγω της εισροής χρήματος από πλευράς τραπεζών. Οι τράπεζες ενέκριναν επενδυτικά δάνεια σε μικροεπενδυτές για αγορά μετοχών, με αποτέλεσμα την αύξηση του τζίρου συναλλαγών, την δημιουργία θετικού κλίματος και προσδοκίας κερδοφορίας και την καλπάζουσα αύξηση του γενικού δείκτη και της πλειοψηφίας των μετοχών ανεξαρτήτως τομέα σε κάθε συνεδρίαση του ΧΑΑ. Δάνεια χορήγησαν, βεβαίως, και στους ιδιοκτήτες των περισσότερων επιχειρήσεων για να διευκολύνουν την είσοδό τους στις αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου.

Το επίπλαστο κλίμα ευφορίας με γνώμονα την κερδοσκοπία δεν άργησε να αποδειχθεί φούσκα που προξένησε την οδύνη των μικροεπενδυτών που έχασαν τα κεφάλαιά τους μεταβιβάζοντάς τα σε ιδιοκτήτες καιροσκοπούς, οι οποίοι μετέφεραν τα κέρδη σε off-shore εταιρίες στο εξωτερικό.

Η πτώση του χρηματιστηρίου συμπαρέσυρε στο γενικευμένο χαμό και τις επιχειρήσεις που είχαν αυξήσει το μετοχικό τους κεφάλαιο με πόρους από τραπεζικά δάνεια και έτσι κατέστη επιτακτική η αναχρηματοδότησή τους με νέα δάνεια που θα προέρχονταν και πάλι από τον τραπεζικό τομέα για να επιβιώσουν. Θέτοντας οι επιχειρήσεις ως ενέχυρο τους (χρεωμένους) τίτλους ιδιοκτησίας απέκτησαν πρόσβαση σε νέο χρήμα με δυο όμως σοβαρές συνέπειες. Από τη μία την καθιέρωση μια σχέσης συμφερόντων και πολλές φορές διαπλοκής μεταξύ του επιχειρηματικού και του τραπεζικού τομέα και απ' την άλλη τη διόγκωση του χρέους του τραπεζικού τομέα λόγω της τακτικής του αφειδούς δανεισμού δίχως την εξασφάλιση δικλίδων προστασίας. (Αρσένης, 2013)

2.5 Ο ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ & Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.

Μια διεξοδική ενδογενής προσέγγιση του συστήματος έμμεσης φορολόγησης της Ελλάδας την περίοδο που εξετάζουμε θα έδινε αβίαστα την εντύπωση πως πρόκειται για ένα σύστημα δαιδαλώδες, δυσλειτουργικό και συνάμα αναχρονιστικό. Και αυτό διότι το φορολογικό πλέγμα περιελάμβανε ένα μεγάλο αριθμό φόρων ανά προϊόν ή υπηρεσία, γεγονός που είχε αρνητικό πρόσημο στην δίκαιη κατανομή των παραγωγικών πόρων.

Επιπλέον, η φορολογία έπασχε ως επί το πλείστον από οριζόντια πολιτική αναφορικά με τους συντελεστές αντί της προοδευτικής που θα ήταν προτιμότερη και δικαιότερη αναλόγως με το βαθμό «πολυτέλειας» των αγαθών. Αυτό αναδείκνυε και πολλές ταξικές

ανισότητες μιας και η φορολόγηση ειδών «πρώτης ανάγκης» με παρόμοια κλίμακα με τα αγαθά πολυτελείας δυνάμωσε τους οικονομικά ισχυρότερους εις βάρος των ασθενέστερων στρωμάτων.

Ένα ακόμη πολύ σημαντικό αντικίνητρο του μηχανισμού σχετίζεται με την υψηλή φορολόγηση κεφαλαιουχικών αγαθών γεγονός που θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα επενδύσεων, καθώς βασική επιδίωξη κάθε επιχειρηματία είναι μεγιστοποίηση του κέρδους. Η περιορισμένη επιχειρηματική δράση επιφέρει την οικονομική καθίζηση και το αρνητικό πρόσημο στο εμπορικό ισοζύγιο καθώς οι ανάγκες καλύπτονται κατά βάση από εισαγόμενα προϊόντα. (Προβόπουλος, 1983)

Επίσης, η διάσπαση των φορολογικών συντελεστών καθιστούν αδύνατη την απόλυτη συγκομιδή τους κατά την εξαγωγή των προϊόντων στο εξωτερικό. Έτσι, οι παραγωγοί γίνονται πιο διστακτικοί, η ανταγωνιστικότητα υποσκελίζεται και η οικονομία συρρικνώνεται.

Δε χωράει αμφιβολία πως πέρα από το θεσμικό πλαίσιο που φαίνεται ατελέσφορο στο λειτουργικό κομμάτι παρατηρείται εκτεταμένη τάση φοροδιαφυγής ή φοροαπαλλαγής. Ο Έλληνας φορολογούμενος ενεργεί με άξονα το ιδιωτικό συμφέρον βραχυπρόθεσμα αποκρύπτοντας εισοδήματα από διάφορες οικονομικές του δοσοληψίες ή προσκομίζει πλαστά στοιχεία υπερμεγέθους δαπάνης προκειμένου να ωφεληθεί από φοροελαφρύνσεις και επιστροφές φόρου.

Η συνέπεια σε αυτό είναι πως όταν το μεμονωμένο γίνεται ευρέως αντιληπτό και εφαρμοσθεί πλήττει τα έσοδα του κράτους με αποτέλεσμα εκείνο πολλές φορές να αυξάνει τους συντελεστές ή να ψηφίζει έκτακτους φόρους για να καλύψει το χρηματοδοτικό κενό. Έτσι το βάρος φορολόγησης καθίσταται δυσβάσταχτο και άδικο για εκείνους που δρουν νόμιμα και σε συνδυασμό με την αδυναμία εντοπισμού κρουσμάτων διαφυγής και ατιμωρησίας να εντείνεται και η κοινωνική αποδόμηση. (Δρεττάκης Μ., 2000)

2.6 ΑΠΕΡΙΣΚΕΠΤΗ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΕΥΡΩ. ΣΗΜΑΔΙΑ ΠΟΥ ΠΡΟΟΙΩΝΙΖΑΝ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ.

Δεν είναι λίγοι εκείνοι που -είτε προτού, είτε κατά τη διάρκεια της συμμετοχής της Ελλάδας στο κοινό νόμισμα- έφεραν αντιρρήσεις για τις προοπτικές προόδου της ελληνικής οικονομίας εντός του ευρώ, οι περισσότεροι εκ των οποίων φαίνεται να επαληθεύονται από την τρέχουσα ευρωπαϊκή οικονομική συγκυρία.

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι να διερευνηθούν τα αίτια εκείνα που έστρεψαν μεγάλη μερίδα αξιοσέβαστων οικονομολόγων στην αποκρυστάλλωση αυτής της θέσης.

Ποια ήταν δηλαδή τα εμπόδια που καλούνταν να υπερκεράσει το ελληνικό κράτος προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες, καθώς και τι σήμαιναν και ποιες ήταν οι νέες αυτές συνθήκες. Ποιες προσαρμογές θα μπορούσαν να είχαν γίνει και δεν έγιναν εξαιτίας της αδράνειας του κρατικού μηχανισμού ή χρόνιων αδυναμιών της ελληνικής οικονομίας. Και ποιες πιέσεις ήταν απόρροια της ανεπάρκειας της δόμησης και του αρχιτεκτονικού μοντέλου της ευρωζώνης ούτως ώστε να συνεκτιμηθεί η φύση του προβλήματος.

➤ **Η ΔΙΑΦΑΙΝΟΜΕΝΗ ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ.**

Από τα τέλη Φεβρουαρίου 2000 η υποτίμηση της δραχμής, ούσα μάλιστα συνδεδεμένη με το ευρώ, έναντι των υπολοίπων κυριοτέρων νομισμάτων σε ποσοστό που κυμαινόταν από 22% (έναντι δολαρίου) έως 30% (έναντι γιεν Ιαπωνίας) προειδοποιούσε για την απότομη και ραγδαία άνοδο του κόστους ζωής των Ελλήνων. Αυτή η κατάσταση είχε αποτέλεσμα την ανατίμηση πολλών προϊόντων και πρώτων υλών που εισήγαγε η Ελλάδα από τις χώρες αυτές. Συνεπώς, και λόγω της συνακόλουθης αύξησης της τιμής του τελικού προϊόντος, ο πληθωρισμός κάπαζε σε ποσοστό άνω του 7%. Επίσης, η ανατίμηση (Κόλμερ, 2000) που προβλεπόταν να υποστούν τα προϊόντα και οι υπηρεσίες εξαιτίας των στρογγυλοποιήσεων κατά τη μετατροπή των ποσών σε ευρώ καταδείκνυε εμφανώς πως σε όλους του τομείς της οικονομίας το κόστος θα αυξανόταν. Η αύξηση μάλιστα θα επιβάρυνε τον καταναλωτή αφενός και τον εργαζόμενο αφετέρου.

➤ **Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΠΡΟ ΤΩΝ ΠΥΛΩΝ.**

Ο μέσος μηνιαίος μισθός στην Ελλάδα του 2000 δεν ξεπερνούσε τις 350.000 δρχ. Με την ισοτιμία όμως στις 340,75 δρχ./1€ σήμαινε πως ο ίδιος μισθός εκφρασμένος σε ευρώ θα ανερχόταν στα 1.026€. Την ίδια, βέβαια, περίοδο ο μέσος μισθός των υπολοίπων χωρών της Ε.Ε υπερέβαινε τις 2000€. Το ενδεχόμενο της σύγκλισης των ελληνικών μισθών στα ευρωπαϊκά επίπεδα προδιαγραφόταν εκ προοιμίου απίθανο σενάριο. Ο λόγος δεν ήταν άλλος από την εξαιρετικά ισχνή ελληνική παραγωγικότητα σε συνδυασμό με το υπεράριθμο προσωπικό που απασχολούσε ο δημόσιος τομέας. Άμεση απόρροια αυτών των ιδιαιτεροτήτων δεν ήταν άλλη από την παραμονή των μισθών σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα, είτε σε εκτόξευση της ανεργίας προκειμένου οι εναπομείναντες εργαζόμενοι να

διατηρήσουν ελαφρώς καλύτερα μισθολογικά επίπεδα. Η αύξηση του δείκτη ανεργίας όπως αναμενόταν αποτελεί αγκάθι στα σπλάχνα της κοινωνίας, συμπιέζοντας επικίνδυνα το βιοτικό επίπεδο των παροικούντων την Ελλάδα. (Κόλμερ, 2000)

➤ Η ΕΚΤΟΞΕΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ.

Όσοι είχαν προβλέψει την έκρηξη του δείκτη ανεργίας στην Ελλάδα από τα επίπεδα του 13% του ενεργού πληθυσμού, σύμφωνα με την Στατιστική Υπηρεσία της Ε.Ε, σε ποσοστό άνω του 22%, τεκμηριώνοντας τη θέση τους από την άνιση συμβολή στην παραγωγικότητα του μέσου Έλληνα εργαζόμενου εν συγκρίσει με εκείνον της Γερμανίας, του Λουξεμβούργου ή ακόμα και με τον Βορειοευρωπαίο, αλλά και την ανελαστικότητα των μισθών στην Ελλάδα, έχουν πλήρως επαληθευτεί. Τα παραπάνω έχουν σα συνέπεια την αδυναμία εξεύρεσης κεφαλαίων και χρήματος προκειμένου να δύναται να αποπληρώσει τα εγχώρια έξοδα μισθών και συντάξεων και εγείρουν ιδιαίτερο προβληματισμό για το πώς θα αντιμετωπιστεί η ολοένα και μεγαλύτερη συρρίκνωση του ΑΕΠ, η μετανάστευση που θα ακολουθήσει και η αποτελμάτωση των αναπτυξιακών και εμπορικών πρωτοβουλιών ελλείψει χρήματος. (Κόλμερ, 2000)

2.7 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ενδελεχή μελέτη των κυριοτέρων δημοσιονομικών δεικτών και παραμέτρων της ελληνικής οικονομίας προκύπτει το συμπέρασμα πως η πραγματική οικονομία υφίσταται παθογένειες κομβικής σημασίας που δεν θα ήταν δυνατόν να θεραπευτούν εντός λίγων ετών για να επιτευχθεί η σύγκλιση.

Αυτό που συνέβη λοιπόν είναι ότι ο αυτοσκοπός της προσχώρησης στη ζώνη του ευρώ επιτεύχθηκε με τρόπο αντισυμβατικό δηλαδή με «φούσκα» της ελληνικής οικονομίας τόσο μέσα από το χρηματιστήριο όσο και με πλασματική αποτύπωση και συγκάλυψη δημοσιονομικών μεγεθών και δεικτών. Αυτή η μανία της ένταξης φανέρωσε πως οι ελληνικές ηγεσίες εθελουφλούσαν επικαλούμενοι την ευημερία της χώρας εντός του ευρώ και διαλαλώντας με τυμπανοκρουσίες ότι θα μπορούσε να πορευτεί αρμονικά μέσα στην ένωση με την πάροδο των χρόνων.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, οι κυριότερες αιτίες που η Ελλάδα δε θα έπρεπε να επιδιώκει την είσοδό της τη δεδομένη περίοδο με τις υπάρχουσες σαθρές εσωτερικές υποδομές είναι οι ακόλουθες:

α) η εκτόξευση του δημόσιου χρέους που προήλθε από τα διαδοχικά δημόσια ελλείμματα, το σωρευτικό δανεισμό και τα υψηλά επιτόκια,

β) το αυξανόμενο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου, την αδυναμία του κράτους να το ελέγξει και το επακόλουθο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Με την έλευση της ημέρας εκείνης που το χρέος θα πάψει να χρηματοδοτείται έξωθεν, θα χτυπήσει συναγερμός από τη έλλειψη ρευστότητας με οδυνηρές επιπτώσεις. Αυτές αφορούν στην μείωση της κατανάλωσης, στην εκτόξευση της ανεργίας και εντέλει στη συρρίκνωση της οικονομίας.

γ) Η διαφορά ανταγωνιστικότητας μεταξύ της ισχνής ελληνικής και των ισχυρών ευρωπαϊκών οικονομιών θα αυξήσει το υπάρχον χάσμα καθότι η δασμολογική ανυπαρξία σε συνδυασμό με το ολοένα και χαμηλότερο κόστος παραγωγής στις χώρες της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης θα πλήξει την κατανάλωση των εγχώριων προϊόντων και της εγχώριας παραγωγής.

δ) Η μείωση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας λόγω της συνεχούς δαπάνης για αποπληρωμή τόκων αντί δαπανών επενδυτικής προοπτικής θα την απομονώσει στο διεθνές στερέωμα.

ε) Μακροπρόθεσμα η οικονομική συρρίκνωση και η απομόνωση της χώρας εγκυμονεί τον κίνδυνο της εθελούσιας εξόδου από την ένωση λόγω της αδυναμίας αποπληρωμής των δυσβάσταχτων δανείων και τοκοχρεολυσίων. Μια τέτοια έξοδος θα την βρει πιο αδύναμη από ποτέ και στόχο επεκτατικών βλέψεων από τους «άσπονδους γείτονες¹⁶».

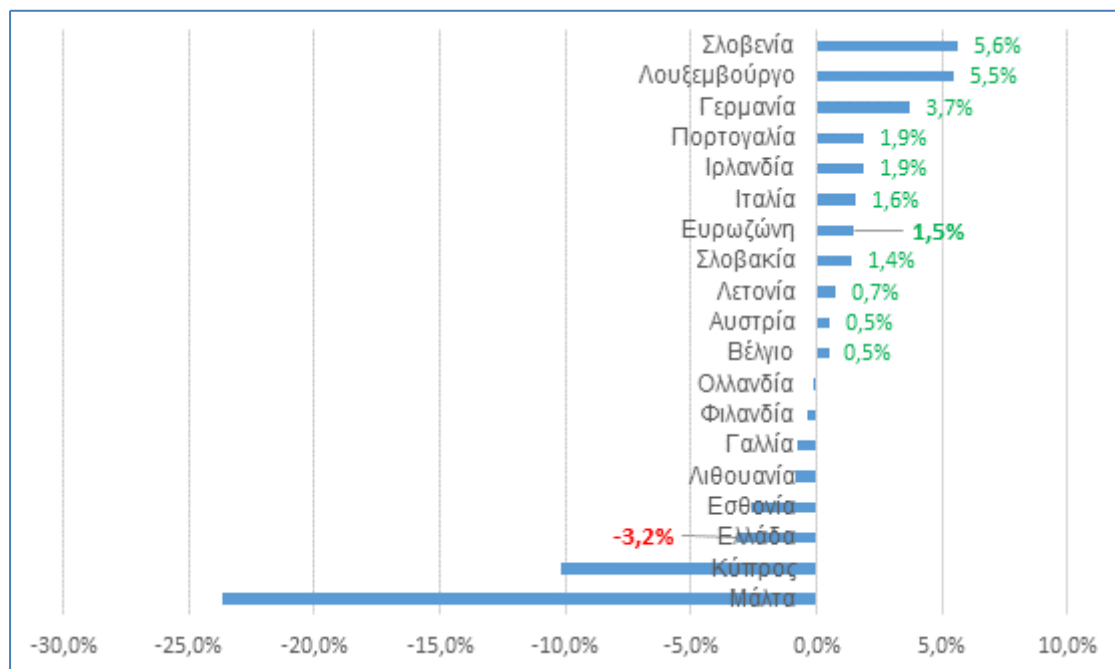
¹⁶ Ο χαρακτηρισμός αφορά τη χώρα της Τουρκίας και αποτελεί τίτλο βιβλίου του καθηγητή Αλέξη Ηρακλείδη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΕΥΡΩΖΩΝΗ: Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ, ΤΑ ΛΑΘΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΣΚΗΝΙΚΟ.

3.1 ΕΥΡΩΠΗ ΔΥΟ ΤΑΧΥΤΗΤΩΝ. ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΣΤΑ ΣΠΑΡΓΑΝΑ.

Ξεκινώντας τη μελέτη των ενδογενών δυσλειτουργιών της ευρωζώνης πρέπει να καταστεί σαφές το γεγονός πως ο ενστερνισμός του ευρώ από την πλειονότητα των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν οδήγησε τα κράτη μέλη σε σύσσωμη ανάπτυξη και ευημερία, όπως ήταν το ζητούμενο. Η αιτία της αποτυχίας που μάλιστα προκαλεί κραδασμούς στην ευρωζώνη έγκειται στις εγχώριες ανισότητες. Η ανομοιογένεια αφορά στις οικονομικές, παραγωγικές και εξαγωγικές δυνατότητες των χωρών που απαρτίζουν την Ένωση, όπως αποτυπώνεται και στο διάγραμμα 4. (Βατικιώτης, και συν., 2010)

Διάγραμμα 4. ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΑΝΑ ΧΩΡΑ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ (ΙΑΝ.- ΟΚΤ. 2013 & ΙΑΝ. – ΟΚΤ. 2014)

Πηγή: fortunegreece.com

Τα προβλήματα συμπίεζουν τόσο τις εθνικές οικονομίες των χωρών της λεγόμενης «Περιφέρειας» (Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα και Ιρλανδία), οι οποίες φαντάζουν ανίκανες να ανταγωνιστούν τις χώρες του «Κέντρου» δηλαδή τη Γαλλία, την Ολλανδία, το Βέλγιο και κυρίως τη Γερμανία βυθιζόμενες κάθε μέρα και εντονότερα στο χρέος-δημόσιο και ιδιωτικό-, όσο και θέτουν υπό αμφισβήτηση το μέλλον της ίδιας της Ένωσης που απειλείται περισσότερο από ποτέ από την προοπτική διάλυσης, διάσπασης και σε κάθε περίπτωση βίαιης μετάλλαξης συγκριτικά με την παρούσα μορφή της. (Λαπαβίτσας , 2010b)

Οι λόγοι της άνισης ανταγωνιστικότητας σχετίζονται σίγουρα με την μοναδικότητα της φύσης των οικονομιών κάθε κράτους, όπως το μέγεθος της χώρας, δηλαδή η γεωγραφική της έκταση, το πλήθος και την εξειδίκευση του ανθρώπινου εργατικού δυναμικού, την ποικιλότητα και το εύρος των φυσικών πόρων ανά τοποθεσία, τις παραγωγικές δομές που κουβαλάει ιστορικά η καθεμία και σαφώς την κουλτούρα, την παιδεία και τη νοοτροπία που φέρουν οι πολίτες των κρατών. (Shore, 2000)

Από την άλλη, δε μπορεί να παραβλεφθεί πως οι όποιες παθογένειες φέρει η κάθε χώρα επιδεινώνονται από δύο ακόμη λόγους που σχετίζονται με την Ένωση. Ο πρώτος είναι ότι κατά την ένταξή τους στην ΟΝΕ οι χώρες της περιφέρειας αποδέχθηκαν τη γραμμή που τους δόθηκε για υψηλές συναλλαγματικές ισοτιμίες απώλεσαν εξ αρχής μεγάλο μέρος της δυναμικής τους να ανταγωνιστούν. Με την πάροδο του χρόνου το χάσμα διευρύνεται αντί να γεφυρωθεί. Ο δεύτερος είναι πως το κέντρο βάρους μετατοπίστηκε υπέρ του κεφαλαίου και εις βάρος της εργασίας εντός ευρωζώνης λόγω της πάγιας τακτικής της ΕΕ να ενθαρρύνει τη μερική έναντι της ολικής απασχόλησης και να στρέφεται υπέρ του περιορισμού των μισθών κατ' ακολουθία των αρχών του Συμφώνου Σταθερότητας. (Λαπαβίτσας, 2010a)

Το πρόβλημα αυτό συνιστά μια αβλεψία αρχιτεκτονικής και κάθε φορά που τα δημοσιονομικά μιας τουλάχιστον χώρας παρουσιάζουν κάμψη συμπαρασύρουν όλο το οικοδόμημα. Η λύση για να είναι μόνιμη πρέπει να είναι συστημική και όχι προϊόν παροδικής βελτίωσης των δημοσιονομικών των χωρών. Είναι προφανές πως η αύξηση του χρέους των χωρών του Νότου είναι αποτέλεσμα της ανυπαρξίας συνεκτικότητας μεταξύ των κρατών και αναποτελεσματικότητας να συνδράμουν συλλογικά στην επίτευξη των επιθυμητών στόχων.

Αντιθέτως, μάλιστα, επικρατεί η πεποίθηση – η οποία εκφράστηκε πρόσφατα σε σύνοδο του Eurogroup δια στόματος του Γερμανού Υπουργού Οικονομικών Βόλφγκανγκ Σόιμπλε- πως το κάθε μέλος είναι υπεύθυνο για «τα του οίκου του». Το πλάνο αυτό έχει ως βάση την αυτοτελή δράση εκ μέρους κάθε κράτους και επικροτεί την αυτονομία των πολιτικών επιλογών στο εσωτερικό του καθενός.

Το σχήμα αυτό δε δείχνει να ευδοκίμει, διότι η διαφορετικότητα των εσωτερικών αναγκών σε συνδυασμό με την επιθυμία επίτευξης ομοιογένειας και κοινής γραμμής αναφορικά με ευρωπαϊκές ιδέες και στόχους επιτάσσει ξεκαθάρισμα και γνωστοποίηση των ιδιαιτεροτήτων των κρατών και επισύρει την αναγκαιότητα χάραξης συλλογικών αποφάσεων ακόμα και για εγχώρια ζητήματα, όπως τα δημοσιονομικά. (Χαρδούβελης & Καραμούζης, 2011)

Αντί της ευρωπαϊκής συλλογικής επίλυσης η εσωτερική αγορά εργασίας κάθε κράτους μέλους κλήθηκε να ισορροπήσει την ταραχή. Το αποτέλεσμα που μπορεί να συναχθεί αβίαστα είναι πως η Γερμανία διευρύνει το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, το οποίο και καρπώνεται μόνο η ίδια (χαμηλός δείκτης ανεργίας ακόμα και στην περίοδο κρίσης, πλεονάσματα στα ισοζύγιά της και πολιτική δύναμη λόγω πλούτου στα κέντρα λήψης αποφάσεων) από την πάγια γραμμή της γερμανικής κυβέρνησης να ωθεί το σύνολο του έμψυχου δυναμικού της παραγωγικής της βάσης, το σύνολο, δηλαδή, των εργαζομένων της προς μία άνευ προηγουμένου λιτότητα μέσω επιβολής χαμηλών μισθών και παρατεταμένου ωραρίου εργασίας. (Λαπαβίτσας, 2010a)

Ένα τελευταίο παράδοξο είναι πως η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει μάλλον χαλαρό παρά ουσιαστικό ρόλο καθώς αν και έχει χρησθεί εποπτική αρχή του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος, δείχνει να έχει περιορισμένο παρεμβατικό και συντονιστικό πεδίο και η δράση της εξαντλείται στον έλεγχο της ομαλότητας του πληθωρισμού και των επιτοκίων. Οι όποιες αποφάσεις λαμβάνονται από πλευράς της είναι προσαρμοστικές στις εξελίξεις των ευρωπαϊκών συνδιασκέψεων.

Οι ανισότητες που εγείρονται από τα παραπάνω εξηγούν και το γεγονός πως η συντριπτική πλειονότητα των κεφαλαίων που δανειοδοτούνται στις αδύναμες χώρες προέρχονται από χώρες του Κέντρου με προεξάρχουσα τη Γερμανία. Είναι εκείνες οι χώρες που παρείχαν τα περισσότερα χρήματα για τη στήριξη του τραπεζικού τομέα ώστε να δοθεί ώθηση στην ατμομηχανή της ευρωζώνης και να μην καταρρεύσει.

3.2 Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΑΣΤΑΘΟΥΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

3.2.1 ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το 2009 η διεθνής οικονομία προσπαθεί ακόμα να συνέλθει από τις επιπτώσεις που επέφερε στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα η κρίση των ενυπόθηκων δανείων υψηλού κινδύνου (subprimes) στις ΗΠΑ, που είχε ξεσπάσει τον Αύγουστο του 2007. Μια κρίση που επεκτάθηκε στην Ευρώπη λόγω της μετάδοσης της μέσω των «τοξικών», όπως ονομάστηκαν τότε, τιτλοποιημένων χρεογράφων στα χαρτοφυλάκια και των ευρωπαϊκών τραπεζών.

Η κατάρρευση των μεγάλων επενδυτικών τραπεζών των ΗΠΑ (Bear Stearns, Lehman Brothers) και η παρέμβαση της FED για τη διάσωση της Merrill Lynch μέσω της απορρόφησής της από τη Bank of America, πέραν ότι μετατρέπει μεγάλα ποσοστά του χαρτοφυλακίου των μεγαλύτερων ευρωπαϊκών τραπεζών σε επισφαλή, θέτει σε τεράστια αμφισβήτηση της αξιοπιστία του συνολικού συστήματος των οίκων αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας (Moody's, Fitch Ratings, Standard & Poor's), οι οποίοι μέχρι πριν να ξεσπάσει η κρίση αξιολογούσαν τις ανωτέρω τράπεζες με τις μέγιστες βαθμολογίες. (Fouskas & Dimoulas, 2013)

Ο διαφαινόμενος κίνδυνος κατάρρευσης κάποιων ευρωπαϊκών τραπεζών από τις επισφάλειες που προκάλεσε η κατοχή ενυπόθηκων τίτλων οδήγησε τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να προβούν σε διαρκείς χρηματοδοτικές παρεμβάσεις, συχνά και κρατικοποιήσεις, χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Ταυτόχρονα, υιοθετήθηκαν και προγράμματα επεκτατικής πολιτικής για να αντιμετωπιστεί η ύφεση που είχε προκληθεί στην πραγματική οικονομία από την αύξηση των επιτοκίων και τη μείωση της ρευστότητας, λόγω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης. (Γκόρτσος & Χαρδούβελης, 2011)

3.2.2 ΠΩΣ ΕΦΤΑΣΕ Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση δεν έπληξε άμεσα το τραπεζικό σκέλος της ελληνικής οικονομίας. Και αυτό διότι η Ελλάδα είχε να επιδείξει μια αρκετά κλειστή

οικονομία και έτσι τα προβλήματα του τραπεζικού τομέα δεν ήταν καίρια όπως στις οι υπόλοιπες οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης, τουλάχιστον σε πρώιμο στάδιο. Περισσότερο οδηγήθηκε στην καταστολή του τραπεζικού τομέα και στην ανάγκη ανακεφαλαιοποίησης αυτού εξαιτίας των χρόνιων άρρηκτων σχέσεων μεταξύ των επικεφαλής τραπεζικών μετόχων και πολιτικών προσωπικοτήτων, σχέσεων αλληλοϋποστήριξης και δοσοληψιών επί χρηματικών κεφαλαίων, σε συνδυασμό με την αναδειχθείσα λόγω της διεθνούς ύφεσης δημοσιονομικής κρίσης για τη χώρα. (Χριστοδουλάκης, 2011)

Η κρίση ανέδειξε τις προϋπάρχουσες μεγάλες μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας: το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας και την οργανωτική ανεπάρκεια του κράτους. Οι δύο αυτές ανισορροπίες γίνονται εμφανείς από τα μεγάλα ελλείμματα τόσο του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών όσο και του δημοσιονομικού ελλείμματος. Είναι αυτά που διόγκωσαν το δημόσιο χρέος (εσωτερικό και εξωτερικό), μέσω της διαχρονικής συσσώρευσης, που καταδείχθηκε στο κεφάλαιο 2.1. (Χαρδούβελης & Καραμούζης, 2011)

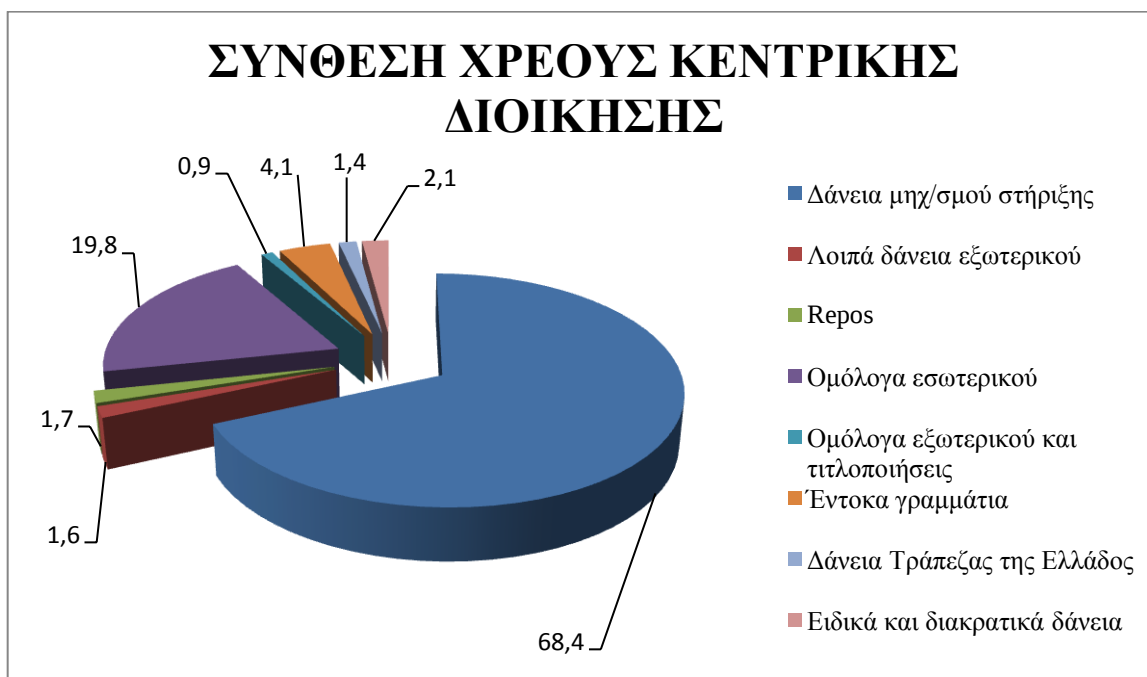
Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας αντικατοπτρίζεται τόσο στο τεράστιο έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών όσο και στον υψηλότερο ελληνικό πληθωρισμό σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Αγοράζουμε πολύ περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες από ότι πουλάμε στους ξένους εξαιτίας της σαθρής διάρθρωσης της εγχώριας υποδομής που συνεπάγεται την αδυναμία να ανταγωνιστικών αγαθών και υπηρεσιών. (κεφ. 2.2) Ως αποτέλεσμα, το χρέος της χώρας έχει διπλασιαστεί από τα επίπεδα της προηγούμενης δεκαετίας.

Οι εγγενείς αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας είναι γνωστές: μεγάλο και αναποτελεσματικό κράτος, απορρυθμισμένη αγορά με δεκάδες στρεβλώσεις και εμπόδια στο επιχειρείν, υπερβολική πιστωτική επέκταση που δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις, χαμηλά φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ συνεπεία της εκτεταμένης φοροδιαφυγής, υπερφορολόγηση των μισθών και συνταξιούχων, ρηχή κεφαλαιαγορά. Το αποτέλεσμα είναι η ελληνική κυβέρνηση το 2010 να βρεθεί αντιμέτωπη με ένα μεγάλο χρέος και συνάμα κενό στα δημόσια ταμεία. (Μιχοπούλου, 2014)

3.3 ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ & ΑΥΤΟΤΡΟΦΟΔΟΤΟΥΜΕΝΗ ΚΡΙΣΗ

Ξεκινώντας αυτό το κεφάλαιο πρέπει να επισημανθεί ένα ενδιαφέρον στοιχείο που αφορά το ελληνικό χρέος. Κι αυτό είναι πως το χρέος έχει ανασυντεθεί αναφορικά με τους δανειστές του κράτους. Μέχρι και το 1981 το εξωτερικό χρέος δεν ξεπερνούσε το 25% του συνολικού. Η σημερινή εικόνα είναι σχεδόν αντίστροφη με το χρέος να απευθύνεται στο Μηχανισμό στήριξης σε ποσοστό που ανέρχεται στο 68,4 %. Ενδιαφέρον είναι λοιπόν να αναδειχθεί ποια είναι εκείνα τα κέντρα που παρέχουν οικονομική στήριξη στην Ελλάδα και πως φτάσαμε στη σημερινή (2014) κατανομή του γραφήματος ύστερα από τις ζυμώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης. (βλ. γράφημα 5 (Χαρδούβελης, Σταϊκούρας, & Μαυραγάνης, 2014))

5. Σύνθεση χρέους κεντρικής διοίκησης την 30/9/2014

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

Μετά τις εκλογές του 2009, η αναδειχθείσα κυβέρνηση αναθεώρησε τα στοιχεία του 6% για το έλλειμμα της προηγούμενης στο 12,7% επί του ΑΕΠ. Αυτό σήμανε πως το ελληνικό

κράτος λυγισμένο από την κρίση αδυνατούσε να αντεπεξέλθει αυτόνομα στην κάλυψη των εξόδων του. Ακολουθεί μια βίαιη αντίδραση των οίκων αξιολόγησης, που, υπό το κλίμα αμφισβήτησης που ήδη βιώνεται από το 2007-2008, αποφασίζουν να προχωρήσουν σε διαδοχικές υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας. Η κυβέρνηση ανακοινώνει διαδοχικά προγράμματα για τον περιορισμό του ελλείμματος, πρώτα το Δεκέμβριο του 2009, ακολούθως τον Ιανουάριο του 2010, χωρίς να μπορέσει, όμως, να καθησυχάσει τις αγορές. Στις 2 Φεβρουαρίου, την επαύριο του Διεθνούς Οικονομικού Φόρουμ του Νταβός, η κυβέρνηση ανακοινώνει τρίτο πακέτο μέτρων, χωρίς και πάλι να πείσει μιας και ακολουθεί νέα υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από την S & P. Παρά την ανακοίνωση και νέου, τέταρτου κατά σειρά, πακέτου μέτρων, οι αγορές δείχνουν να έχουν απολέσει πλέον την εμπιστοσύνη τους στην ελληνική οικονομία, οδηγώντας την στο μονόδρομο της προσφυγής σε διεθνή βοήθεια. (Φραγκάκη- Ιωάννου, 2011)

Έτσι λοιπόν, το Φεβρουάριο του 2010 με απόφαση του Ecofin η Ελλάδα τέθηκε υπό επιτήρηση. Το αποτέλεσμα ήταν να διαπιστωθεί τον Απρίλιο του ίδιου έτους πως το έλλειμμα βρισκόταν τελικά στο 13,6% του ΑΕΠ. Στις 23 Απριλίου ο πρωθυπουργός ανακοινώνει την υπαγωγή της Ελλάδας στο μηχανισμό στήριξης, ούτως ώστε να καλύψει τις χρηματοδοτικές της ανάγκες, καθώς η άνοδος των spreads των επιτοκίων στη δευτερογενή αγορά καθιστά την προσφυγή για δανεισμό στις διεθνείς αγορές ιδιαίτερα ακριβή και ασύμφορη. Με απόφαση του Eurogroup τέθηκε σε εφαρμογή το κάτωθεν ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης και απεμπόλησης της κρίσης με τη συμμετοχή των κρατών μελών της ευρωζώνης και του ΔΝΤ. Το σχέδιο αυτό έχει ως εξής.

ΣΥΜΒΑΣΗ ΔΑΝΕΙΑΚΗΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗΣ

Στις 5 Μαΐου του 2010 η Ελλάδα υπογράφει «*Σύμβαση δανειακής διευκόλυνσης*» (*loan facility agreement*) στην οποία μετέχουν τα κράτη μέλη της ευρωζώνης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η παροχή ρευστότητας στην Ελλάδα ύψους 110 δις ευρώ από τα οποία τα 80 προήλθαν από την ευρωζώνη και τα 30 από το ΔΝΤ με μέσο επιτόκιο δανεισμού αρχικά περί το 4,2%. Η Σύμβαση αυτή συνδέθηκε με 3 Μνημόνια: (Γκλαβίνης, 2010)

«Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής» (ΜΟΧΠ),

«Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης» (ΤΜΣ) και

«Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής» (ΣΠΟΠ).

Τα Μνημόνια αυτά έγιναν ευρέως γνωστά ως ενιαίο πακέτο με την ονομασία «Μνημόνιο Κατανόησης» (Memorandum of Understanding) και σήμαναν τον έλεγχο των δημοσιονομικών της Ελλάδας και την υποχρέωση της κυβέρνησης να λογοδοτεί σε τεχνικά κλιμάκια. Προϋπόθεση για την άντληση των δόσεων του δανείου είναι η επίτευξη δημοσιονομικής πειθαρχίας και ουσιαστικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Το μεγαλύτερο μέρος των μεταρρυθμίσεων προβλέπεται να υλοποιηθεί στα πρώτα δύο χρόνια του προγράμματος. Η αξιολόγηση είναι τριμηνιαία και οι στόχοι κατεγράφησαν λεπτομερώς ώστε να ενισχυθεί η πειθαρχία. Περιλαμβάνονται μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό, τις εργασιακές σχέσεις, το δημόσιο τομέα και το σύστημα υγείας. Από τα 80 δις ευρώ το ποσό που αναλογούσε για την κάθε χώρα καθορίστηκε από το ποσοστό κεφαλαιακής συμμετοχής της εκάστοτε χώρας στην ΕΚΤ. Η Γερμανία λόγω αυτής της απόφασης είχε τη μεγαλύτερη συμμετοχή από τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης δανείζοντας 22,4 δις ευρώ.

Ως προς τα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής, μεταξύ άλλων υιοθετούνται τα εξής: (Βαληνάκης, Καζάκος, & Μαραβέγιας, 2014)

- Αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 Ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρους κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές
- Αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.
- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%
- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων.

Τα μέτρα αυτά, πέραν του δυσάρεστου χαρακτήρα τους για μεγάλη μερίδα των πολιτών, αποδείχθηκε εκ των υστέρων ότι στερούνταν και αποτελεσματικότητας. Για παράδειγμα, η υπέρμετρη φορολόγηση των καυσίμων και του καπνού οδήγησε σε καθίζηση της κατανάλωσης, οδηγώντας σε αντίστοιχη κάθετη πτώση των προσδοκώμενων εσόδων από αυτές τις πηγές.

Το Μνημόνιο του 2010 αποδείχθηκε, εκ των υστέρων δυστυχώς, ότι βασίστηκε σε μια βασική λανθασμένη παραδοχή, στο βαθμό επίπτωσης στο ΑΕΠ από τη μείωση των δημοσίων δαπανών (το λεγόμενο πολλαπλασιαστή). Λόγω της φύσης της ελληνικής οικονομίας, όπου το κράτος πραγματοποιεί πολύ μεγάλο τμήμα της καταναλωτικής δαπάνης αλλά και των συνολικών επενδύσεων στην οικονομία, η επίδραση της περιστολής των δημοσίων δαπανών στην ύφεση υπήρξε πολλαπλάσια άλλων χωρών. (Λυγερός, 2011)

Στις 29 Ιουνίου του 2011 υπογράφηκε το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Προσαρμογής, το οποίο περιελάμβανε σειρά δημοσιονομικών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων ενώ δημιουργείται και το Ταμείο Αξιοποίησης της Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) με στόχο την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Τα μέτρα που περιλαμβάνει το Μεσοπρόθεσμο δεν δείχνουν να μπορούν να ανακόψουν τη ραγδαία αύξηση του δημοσίου χρέους, που οφείλεται κυρίως στην κατακόρυφη πτώση του ΑΕΠ της χώρας. (Σαρρής, 2011)

Στις 21 Ιουλίου του 2011 η Σύνοδος Κορυφής της Ε.Ε. της συνέρχεται με στόχο την εξεύρεση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου εξόδου από την κρίση. Το αποτέλεσμα της Συνόδου ήταν η συμφωνία για την παροχή στην Ελλάδα νέου δανείου ύψους 158 δις Ευρώ. Από αυτά τα 109 δις θα προέλθουν από την ΕΕ και το ΔΝΤ (49 δις από αυτά είναι το υπόλοιπο από το πρώτο πακέτο διάσωσης), 37 δις από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (PSI), ενώ άλλα 12 δις θα προέλθουν από την επαναγορά ομολόγων. Ακόμη προβλέπεται η επιμήκυνση από 15 έως και 30 χρόνια των ομολόγων που λήγουν από το άμεσο διάστημα έως το 2020.

Η συνεχής αδυναμία της Ελλάδας να βρεθεί εντός δημοσιονομικών στόχων, καθώς τα έσοδα συρρικνώνονται διαρκώς λόγω της ύφεσης, οδηγεί στη λήψη νέων μέτρων το Σεπτέμβριο του ίδιους έτους, σημαντικότερα των οποίων είναι η επιβολή νέου έκτακτου φόρου στις κατοικίες που θα καταβάλλεται μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ, η περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ, νέες μειώσεις μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή ενιαίου μισθολογίου, η μείωση του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000€ στις

5.000€ κ.α.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΑΝΕΙΑΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ & ΚΟΥΡΕΜΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Στις 23 Οκτωβρίου συγκλήθηκε η Έκτακτη Σύνοδος Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη. Η σύνοδος κατέληξε σε συμφωνία που ανακοινώθηκε τα ξημερώματα της 27ης Οκτωβρίου και απέβλεπε σε «κούρεμα» κατά 50% του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο βοήθειας προς την Ελλάδα ύψους 130 δις €.

Με βάση την συμφωνία οι ιδιώτες κάτοχοι ομολόγων θα αποδεχτούν σε εθελοντική βάση, μείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων δημοσίου που διαθέτουν κατά 50% και την ανταλλαγή τους με νέα δάνεια πιο μακροπρόθεσμου ορίζοντα μέσω του μηχανισμού PSI. Η διαδικασία αυτή οδήγησε σε μείωση του δημοσίου χρέους της χώρας με συμμετοχή του 95,7% των κατόχων ομολόγων του ελληνικού δημοσίου.

Ταυτόχρονα, συμφωνήθηκε η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με το ποσό των 30 δις €. Με τη δεύτερη αυτή σύμβαση η Ελλάδα χρηματοδοτήθηκε μέσω του Μηχανισμού EFSF και όχι απευθείας από τα κράτη. Η συμφωνία θα συνοδεύεται από πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής με διάρκεια μέχρι το 2021 και δημιουργία μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας για την συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων.

Τα νέα μέτρα που συνοδεύουν το μνημόνιο εγκρίθηκαν από την Κυβέρνηση στις 10 Φεβρουαρίου 2012 και περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων, μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού σε όλα τα κλιμάκια του βασικού μισθού (από 751€ σε 586€) και 32% στους νεοεισερχόμενους μέχρι 25 ετών, κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας από το δημόσιο τομέα έως το 2015, εκ των οποίων 15.000 μέσα στο 2012 κ.α.

Στη σύγχρονο νομισματικό σύστημα δε νοείται οικονομία με πτωχευμένο το τραπεζικό σύστημά της. Ως εκ τούτου πάρθηκαν άμεσα μέτρα στήριξης του τομέα μέσω ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών. Το γεγονός αυτό λοιπόν είχε την ακόλουθη προέκταση. Τα χρήματα αυτά δεν επενδύθηκαν στην πραγματική οικονομία για ανάπτυξη

αλλά απορροφήθηκαν από τις μαύρες τρύπες των χρεών των τραπεζών καθιστώντας ατελέσφορη οποιαδήποτε προσπάθεια εξυγίανσης τους. (Λαπαβίτσας, 2010b)

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό είναι πρόδηλο πως όσο η αναπτυξιακή μηχανή της χώρας υπολειτουργεί και όσο τα δανειακά κεφάλαια απευθύνονται στην κάλυψη των ελλειμμάτων στις τρέχουσες συναλλαγές, στην αποπληρωμή δόσεων δανείων, στην ανακεφαλαιοποίηση των μαύρων τρυπών των ταμειακών διαθεσίμων και γενικά συγκαλύπτουν τα σαθρά θεμέλια της χώρας χωρίς ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις που θα θέσουν την Ελλάδα σε τροχιά ανάπτυξης και ενδυνάμωσης της εγχώριας οικονομίας η κρίση δεν πρόκειται να εξαλειφθεί. Το χρέος δε θα περιοριστεί και τα προβλήματα θα επανέρχονται διαρκώς ίδια και απαράλλακτα σαν φαύλος κύκλος.

3.4 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ. Ο “ΤΟΡΔΙΟΣ ΔΕΣΜΟΣ” ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΥΘΕΙ.

Η νοοτροπία και αποδοχή της λιτότητας που φαίνεται να έχει εξαπλωθεί σε όλο το μήκος και πλάτος της Ευρωζώνης θα μπορούσε να παρομοιασθεί κάλλιστα με τη μορφή νόσου. Κυριαρχεί συνεπώς η πεποίθηση πως ένα πολύ μεγάλο χρέος δύναται να περιοριστεί εάν ο διαχειριστής του μειώσει τις δαπάνες. Το αντιφατικό όμως που εύλογα προκύπτει είναι πως μειώνοντας τις δαπάνες εγκλωβίζεται ταυτόχρονα η προοπτική της ανάπτυξης η οποία είναι μείζονος σημασίας έτσι ώστε να καταπολεμηθεί η ανεξέλεγκτη ορμή του χρέους. Η συρρίκνωση προκαλεί σφοδρή αύξηση του χρέους με συνέπεια οι χώρες του Νότου να έχουν απολέσει μεταξύ του 20% και 30% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος σε σχέση με τα επίπεδα παραγωγής πριν ξεσπάσει η κρίση. (Λαπαβίτσας, 2010a)

Μία ακόμα αρνητική έκφανση της λιτότητας σκιαγραφείται στην απειλή που καλείται “αποπληθωρισμός”. Στην περίπτωση του αποπληθωρισμού οι δανειολήπτες αποτελούν τα θύματα με τους αποταμιευτές και τους δανειστές να συγκαταλέγονται στους κερδισμένους της συγκυρίας. Αν και σε περιόδους αποπληθωρισμού τα επιτόκια δανεισμού κυμαίνονται συνήθως σε χαμηλά επίπεδα, ο φόβος αθέτησης αποπληρωμής των δανείων μπορεί να

ανατρέψει τις ισορροπίες. Έτσι, παρατηρείται το γεγονός οι χώρες του Βορρά της Ευρώπης να λαμβάνουν επιτόκια της τάξης του 2-3%, ενώ ο αναξιόπιστος νότος να δανείζεται με επιτόκιο από 7-9% προκαλώντας τεράστια εμπόδια και δυσκολίες στις επιχειρήσεις των χωρών που τον συγκροτούν. Το κόστος παραγωγής συνεπώς αυξάνεται, το τελικό παραχθέν προϊόν ακολουθεί την ίδια τάση και χαρακτηρίζεται “ακριβό”. Συνεπώς ακόμα ένα πλήγμα στην ανταγωνιστικότητα των χωρών του Νότου έχει συντελεσθεί.

Φυσικά, ο αποπληθωρισμός δεν αποτελεί τροχοπέδη αποκλειστικά για την επιχειρηματικότητα. Ισοπεδώνει τους ιδιώτες δανειολήπτες μισθωτούς και ζημιώνει το δημόσιο τομέα. Η σταθερότητα των τιμών -πόσο δε μάλλον η πτώση τους- δεν επιτρέπει την αποπληρωμή των χρεών καθώς το χρήμα καθίσταται ιδιαίτερα ακριβό. Το αβάσταχτο φορτίο των χρεολυσίων των χωρών του Νότου θα γινόταν πιο προσιτό αν το χρήμα μετατρεπόταν σε πιο “φθηνό” εξαιτίας του πληθωρισμού. Εν κατακλείδι, σε περίοδο αποπληθωρισμού εντείνονται οι ανισότητες καθώς οι δανειστές εισπράττουν τα δάνεια τους προσανζημένα με το αόρατο επιτόκιο του αποπληθωρισμού και ταυτόχρονα δυναμώνει ο συσσωρευμένος πακτωλός χρήματος των οικονομικά ισχυρών. Η πολιτική της λιτότητας βυθίζει και θα συνεχίσει να βυθίζει στην ύφεση την περιφέρεια. Η ανάγκη νέων μέτρων καθίσταται πιο επιβεβλημένη παρά ποτέ. (Οικονόμου, 2014)

3.5 ΤΑ 3 «ΠΡΟΣΩΠΑ» ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.

Πρωτίστως, και προφανώς, η Ευρώπη έχει περάσει μέσα από μια σειρά μεγάλων οικονομικών και χρηματοπιστωτικών προκλήσεων. Η οικονομική κρίση που άρχισε το 2007 οδήγησε στη διάσωση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από τις κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο με επακόλουθη την φορολογική πίεση. Οι συνέπειες είναι ακόμα ορατές: (Fouskas & Dimoulas, 2013)

1. Σε οικονομικό πεδίο:

Η κρίση έχει οδηγήσει τον τραπεζικό τομέα σε πολλές χώρες, σε μια μάλλον αδύναμη θέση. Έχει επίσης αντίκτυπο στους λογαριασμούς του δημοσίου: μείωση των φορολογικών εσόδων, των κονδυλίων που διατίθενται για τη διάσωση των τραπεζών,

καθώς και εντονότερη μείωση ρευστότητας. Η δυναμική ανάπτυξης σε όλο τον κόσμο έχει επηρεαστεί. Πολλές προηγμένες οικονομίες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ και η πλειοψηφία των κρατών μελών της ΕΕ, αντιμετωπίζουν μείωση της ζήτησης. Οι οικονομίες συνήθιζαν να βασίζονται στην ισχυρή ανάπτυξη που τροφοδοτήθηκε από την οικονομική δραστηριότητα μέσω των πιστώσεων.

Επιπλέον, είναι σαφές ότι σε πολλές χώρες το μεγάλο χρέος έχει συσσωρευτεί πέραν των μακροπρόθεσμα βιώσιμων επιπέδων. Η μεταστροφή του κλίματος έχει αρχίσει, αλλά είναι αργή και μέχρι σήμερα είναι μάλλον μακριά από μια πραγματική, με γερά θεμέλια, ολική οικονομική αντιστροφή. Και, τέλος, η οικονομική ολοκλήρωση και η παγκοσμιοποίηση συνεπάγεται ότι η οικονομική και χρηματοπιστωτική ανάταξη, δεν είναι και δεν μπορεί να είναι γεωγραφικά απομονωμένη. Θα πρέπει να αφορά το σύνολο των χωρών της ευρωζώνης.

2. Σε πολιτικό επίπεδο

Η κρίση έφερε στο επίκεντρο, σε όλη την Ε.Ε., ευρωσκεπτικιστές ψηφοφόρους, κόμματα και κυβερνήσεις σηματοδοτώντας μια περίοδο καμπής για τους πολιτικούς. Επίσης η Ε.Ε. έγινε αντικείμενο μομφής ως υπαίτια για την απώλεια της σταθερότητας και της κοινωνικής πρόνοιας, ως συνέπεια της κρίσης, όχι μόνο στην Ελλάδα, την Πορτογαλία ή την Ιρλανδία αλλά και στη Φινλανδία ή τη Γερμανία. Αυτή η αντίδραση εκ πρώτης όψεως, δεν προκαλεί έκπληξη επειδή οι οικονομικές κρίσεις προσφέρουν γόνιμο έδαφος για τέτοιες τάσεις.

Αλλά αν αυτές οι τάσεις εδραιωθούν και εμφυσήσουν το μόνιμο, μια διαιωνιζόμενη δηλαδή ενίσχυση της αμφισβήτησης με διακρατικό μανδύα, όπως συμβαίνει σήμερα, θα επιφέρει κίνδυνο σε σημείο διαρθρωτικό και δύσκολα θα υπάρξει επιστροφή στο ευρωπαϊκό όραμα. Μία από τις άμεσες επιπτώσεις αυτής της αλλαγής στο πολιτικό τοπίο ήταν ότι η αρκετά υψηλή συναίνεση για την επίλυση της τραπεζικής κρίσης έχει καταρρεύσει στην προσπάθεια για επίλυση της κυρίαρχης κρίση χρέους: στην επιφάνεια οι διαφωνίες και οι δημόσιες συζητήσεις έχουν μετατραπεί σε μια πάλη για πρόσδοση ευθυνών μεταξύ διαφορετικών ομάδων εντός των χωρών και μεταξύ των χωρών.

Μέρος του πολιτικού προσώπου της κρίσης είναι και η ανθρωπιστική πλευρά. Μια εντεινόμενη ανισότητα μεταξύ των υπηκόων της ΕΕ λαμβάνει χώρα με αποτέλεσμα την ευημερία κάποιων εις βάρος κάποιων άλλων που ζουν εξαθλιωμένοι. Οι δεύτεροι

πορεύονται δίχως τη δυνατότητα εύρεσης εργασίας, αδύναμοι πολλές φορές ακόμα και για την εκπλήρωση στοιχειωδών αναγκών όπως τροφή και στέγαση.

3. Σε θεσμικό επίπεδο

Από την αρχή η ΕΕ αποτέλεσε ένα κράμα ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και κρατών μελών. Και οι δύο πλευρές είναι γραφτό να ακολουθήσουν τα συμφέροντά τους και τις εντολές της ηγεσίας τους, αλλά καλούνται και να διαδραματίσουν το ρόλο τους για την επίτευξη ενός εποικοδομητικού περιβάλλοντος συνεργασίας. Ειδικότερα, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα έχουν υποχρέωση να λειτουργούν ως το επαρκές αντίβαρο ενάντια στα ιδιαίτερα κακόβουλα για τη φύση της ένωσης συμφέροντα των κρατών μελών. (Ντάλης, 2012)

Οι πρόσφατες οικονομικές και πολιτικές εντάσεις σε όλη την ήπειρο έχουν αποδυναμωθεί περαιτέρω και μερικώς έχουν σπάσει αυτή την ισορροπία μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών της. Τουλάχιστον στην επιφάνεια. Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων έχουν αναλάβει τον έλεγχο και φαίνεται ότι η Ένωση είναι συρόμενη πίσω σε μια χαλαρή διακυβερνητική ρύθμιση. Κατά συνέπεια, το επίπεδο της έριδος έχει αυξηθεί, επίσης, λόγω του βέτο εξουσίας από μεμονωμένα κράτη μέλη και που αποτελεί σπίθα στις διακυβερνητικές συμφωνίες.

Πρόσφατα, πολλοί αναλυτές και πολιτικοί επιστήμονες θέτουν εν αμφιβόλω τη δημοκρατική φύση των ευρωπαϊκών θεσμών. Αιτία είναι η άρνηση των Ευρωπαίων εταίρων να συμβιβαστούν με τις αποκαλούμενες «κόκκινες γραμμές» της ελληνικής κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ κατά τη διαδικασία διαπραγμάτευσης. Οι «κόκκινες γραμμές» εκφράζουν τις προεκλογικές δεσμεύσεις του πλειοψηφούντος κόμματος συνεπώς και καθίστανται αποδεκτές από το μεγαλύτερο μέρος του εκλογικού σώματος, όπως κατέδειξε το εκλογικό αποτέλεσμα της 25^{ης} Ιανουαρίου 2015. Η διαφωνία έγκειται στην άρνηση από ελληνικής πλευράς αποδοχής λήψης μέτρων που απειλούν το εθνικό εισόδημα και εντείνουν την ύφεση. Η αδιαπραγμάτευτη λογική των ξένων σχετικά με τα όρια αυτά εγείρει για πολλούς ζήτημα εθνικής κυριαρχίας και αυτοτέλειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4Ο: ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΧΑΣΜΑ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ.

4.1 Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΕΝΑΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ

Η επί του παρόντος πορεία των διαπραγματεύσεων μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και των ευρωπαϊών επικεφαλής των θεσμών χαρακτηρίζεται από ιδεολογικό χάσμα και αδυναμία εξεύρεσης κοινής πορείας. Οι λόγοι είναι πρωτίστως πολιτικοί και δευτερευόντως οικονομικοί.

Αυτό είναι σαφές από την καθημερινή καταστρατήγηση του πυρήνα της ευρωπαϊκής ιδέας, δηλαδή μιας Ευρώπης ισότιμων κρατών μελών. Κάτι τέτοιο πλέον συμβαίνει μόνο στους τύπους. Με προεξάρχουσα την αδιαλλαξία της Γερμανία από πλευράς των κρατών, συνοδευόμενη από την αντίστοιχη στάση των θεσμικών οργάνων, σκιαγραφείται ένα μοντέλο αδιαφορίας από πλευράς του Κέντρου αναφορικά με την άμβλυνση της ανισομερούς ανάπτυξης με τις χώρες του Νότου που εμφανώς οπισθοχωρούν. Με αυτόν τον τρόπο η Ευρώπη πολώνεται και διευρύνονται οι ανθενωτικές προσεγγίσεις. (Βαλινάκης, Καζάκος , & Μαραβέγιας, 2014)

Επί της ουσίας το μείζον θέμα για την Ελλάδα αλλά και κατά καιρούς για όλες τις χώρες του Νότου που, όπως είδαμε αντιμετωπίζουν σημαντικά ενδογενή προβλήματα, είναι η αδυναμία τους να συμπορευθούν με συνέπεια στο οικονομικό σκέλος του οράματος λόγω της μεγάλης απόκλισης των δημοσιονομικών μεγεθών σε σχέση με τις χώρες που ευημερούν, με αιχμή του δόρατος το δυσθεώρητο χρέος.

Αυτή η ανισορροπία έχει δεχθεί την κριτική στάση μεγάλης μερίδας του εκλογικού σώματος των χωρών της περιφέρειας αλλά και συστημικών δυνάμεων του ευρωπαϊκού οικοδομήματος όπως της Γαλλίας, ανεβάζοντας τα ποσοστά των κομμάτων που πρόσκεινται στα άκρα. Παρά τις προειδοποιήσεις μακροοικονομολόγων πως η επιμονή για επίτευξη συμφωνίας με επιταγές που συνθλίβουν την ανάπτυξη και εντείνουν την ύφεση

απειλούν την ομαλότητα της ένωσης, οι ηγέτες των θεσμικών κέντρων δεν κάμπτουν την πίεση.

Το πρωταρχικό σημείο που προβάλλει η αντιπροσωπεία της ελληνικής σύνθεσης ως στρατηγικό είναι η διευθέτηση του δημοσίου χρέους που πλησιάζει το 180% του ΑΕΠ με πρώτο μέλημα το κούρεμα σημαντικού μέρους του. Η αδιαλλαξία της άλλης πλευράς που αντιμετώπισε ως ταμπού το συγκεκριμένο μέτρο, με την αιτιολογία της αδυναμίας ψήφισης τέτοιου νομοσχεδίου στα εθνικά κοινοβούλια των πιστωτριών χωρών οδήγησε στην επανατοποθέτηση της ελληνικής κυβέρνησης με πρότασή της για επιμήκυνση της αποπληρωμής του χρέους με ρήτρα σύνδεσής του με το ρυθμό ανάπτυξης.

Ένα δεύτερο σχέδιο αποτελεί ο προγραμματισμός της εθνικής ανασυγκρότησης με στόχο να απεμπλακεί η χώρα από το μνημονιακό φράχτη και τη δημοσιονομική προσαρμογή που συνεπάγεται. Η περικοπή μισθών, συντάξεων και εφάπαξ σε συνδυασμό με την επιβολή έκτακτων φόρων που κρίνονται συχνά αντισυνταγματικοί από την αντίστοιχη επιστημονική κοινότητα συνθλίβουν την κατανάλωση και αυξάνουν την ανεργία. Απόρροια αυτών των μέτρων είναι η περαιτέρω συρρίκνωση του ΑΕΠ, η αναγκαιότητα νέων δανείων και η αδυναμία αποπληρωμής οφειλών, απομείωσης του ΑΕΠ και προσέγκυσης επενδυτικού ενδιαφέροντος σε μια αέναη βάση. (Βαρουφάκης, Galbraith, & Holland, 2014)

Το τρίτο αφορά την επίτευξη δημοσιονομικής σταθερότητας με την συγκράτηση των ελλειμμάτων και την αντ' αυτών παραγωγή πλεονασμάτων. Τα χρήματα που θα εξοικονομούνται θα πρέπει σε αυτό το μεταβατικό στάδιο να ενισχύουν την ανάπτυξη της χώρας και μικρό μόνο μέρος τους να κατευθύνεται στην αποπληρωμή τοκοχρεολυσίων, τουλάχιστον σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα.

Ένα τέταρτο κομμάτι της ατζέντας συνιστά η αναγκαιότητα εσωτερικών μεταρρυθμίσεων που άπτονται στην ανασύσταση υγιούς δημόσιας διοίκησης, στην τιθάσευση της γραφειοκρατίας και στην αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος με ουσιαστικό, ευθύ τρόπο ώστε να μειωθεί η διαφθορά και να κινητροδοτηθεί η σύσταση νέων επιχειρήσεων. (Πελαγίδης & Μητσόπουλος, 2010)

Η διαφωνία στα παραπάνω βρίσκεται στο ότι οι εταίροι χρήζουν μέλημα πρωταρχικής σημασίας την καταγραφή των αριθμών, δηλαδή των δεικτών και συντελεστών που θα ρυθμιστούν από την ελληνική κυβέρνηση και θα επισημοποιηθούν με την ψήφιση

νομολογιών στο ελληνικό κοινοβούλιο. Με αυτόν τον τρόπο θα αποδεικνύεται η δημοσιονομική προσαρμογή που θα επιφέρει την εξόφληση των δανείων.

Αντίθετα, η ελληνική πλευρά εκθέτει το επιχείρημα πως για να οριστικοποιηθούν οι συντελεστές θα πρέπει να ομαλοποιηθεί η εσωτερική αγορά και να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη της χώρας τόσο από τα κράτη όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Με αυτόν τον τρόπο θα πρέπει ταυτόχρονα να μεταρρυθμιστεί η εσωτερική αγορά ώστε να εξυγιανθεί και να καθίσταται ικανή να αξιοποιεί τα όποια κεφάλαια επενδυθούν στη χώρα, και να ληφθεί απόφαση για τη μέθοδο και τους όρους χρηματοδότησης των τρεχουσών αναγκών της Ελλάδας.

Το σίγουρο είναι ότι το περιβάλλον αβεβαιότητας με ορίζοντα την αργοπορία κατάληξης σε συμφωνία έφερε την μείωση του ρυθμού ανάπτυξης το πρώτο τρίμηνο του 2015 γεγονός που καθιστά το κλίμα υφεσιακό λόγω της ακινησίας ρευστότητας στην αγορά.

Με δεδομένη την παραπάνω καταγραφή ιδεολογικού ασυμβίβαστου σκόπιμο είναι να εκτιμηθεί τί είναι πιθανό να συμβεί στην περίπτωση που τελικά τελεσφορήσουν οι διαπραγματεύσεις αλλά και στον αντίποδα που θα οδηγούσε την ένωση η ρήξη με ένα μέλος όπως η Ελλάδα, αλλά και ενδεχομένως με περισσότερα αν ακολουθήσουν την ίδια οδό.

Το πρώτο σενάριο για το μέλλον της ένωσης αφορά την εύρεση συμβιβαστικής λύσης κατά τη διαδικασία των προαναφερθεισών διαπραγματεύσεων. Η διμερής λύση που θα επιστεγάσει τη συμφωνία γεφύρωσης του χάσματος θα αναδείξει την ικανότητα της Ευρώπης να υπερνικά τις δυσκολίες με συλλογικότητα και να μαθαίνει από τα λάθη που την οδήγησαν σε αδιέξοδα. Με πρόταγμα την αλλαγή πλεύσης και την άμβλυνση της μισαλλοδοξίας που επιφέρει η εθνική ενδυνάμωση εντός του συστήματος πρέπει να εισχωρήσει ριζικά η νοοτροπία της αλληλεγγύης που μέχρι σήμερα δεν επιτυγχάνεται στην πραγματικότητα.

Μια δεύτερη προοπτική που θα φέρει το πέπλο του ευρωπαϊσμού έστω και συρρικνωμένο είναι είτε η ευρωζώνη να περιοριστεί μόνο σε εκείνα τα μέλη που μπορούν να ανταπεξέλθουν με υγεία στις απαιτήσεις που επισφράγισαν την ίδρυσή της με την έξοδο χωρών που δεν φαίνονται ικανές να προσαρμοσθούν στη δυναμική της ένωσης, είτε να διασπαστεί σε δυο ζώνες διαφορετικών υποδομών και απαιτήσεων με κοινό

φιλοευρωπαϊκό χαρακτήρα αλλά διαφορετικά διοικούμενες, με άλλη στοχοθέτηση και άλλες προσδοκίες απόδοσης. (Χαρδούβελης & Καραμούζης, 2011)

Η τρίτη επιλογή αν και δεν ενέχει ευρωπαϊκό ορίζοντα καθώς προβλέπει την ολική ρήξη της ένωσης πρέπει να αναφερθεί καθώς δεν είναι λίγοι οι μελετητές, προερχόμενοι κυρίως από το χώρο της αριστεράς και της ακροδεξιάς, οι αποκαλούμενοι αντιευρωπαϊστές, που με γνώμονα το εθνικό όφελος και τον πατριωτισμό προτάσσουν ως μοναδική ελπίδα σωτηρίας τη διάσπαση. (Λαπαβίτσας , 2012) Ο αντίποδας βέβαια σε αυτή τη σκέψη παραθέτει επιχειρήματα που προβλέπουν την πρόκληση τρομερών δονήσεων που θα πλήξουν συθέμελα όχι μόνο την εθνική ή την ευρωπαϊκή αλλά την παγκόσμια οικονομία καθώς οι αλληλεξαρτήσεις μεταξύ κρατών και θεσμών θα ισοπέδωναν ανεπανόρθωτα το σημερινό status quo και τα ρήγματα από τέτοιου είδους δονήσεις θα απαιτούσαν μακρύ χρονικό διάστημα για επαναφορά σε ρυθμούς προόδου και ευημερίας. Ακολούθως εξετάζεται διεξοδικά τι θα σήμαινε για την παγκόσμια αγορά, την ευρωζώνη αλλά και το ίδιο το κράτος ενδεχόμενη έξοδος από κοινό νόμισμα και με ποιον τρόπο θα συμβεί σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές που απορρέουν από τις Συνθήκες.

4.2 ΤΙ ΘΑ ΕΠΙΦΕΡΕΙ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΕΞΟΔΟΣ ΜΕΛΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ;

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η καταγραφή των κυριοτέρων συνθηκών που αναμένεται να επικρατήσουν σε ενδεχόμενο ρήξης ενός κράτους μέλους με την υπόλοιπη Ένωση σύμφωνα με εκτιμήσεις οικονομολόγων. Το ενδιαφέρον εντείνεται ενόψει της αδυναμίας επίτευξης της επικείμενης συμφωνίας της Ελλάδας με τα ευρωπαϊκά θεσμικά κέντρα που την καθιστά το πιο ευάλωτο μέλος και το άμεσα εμπλεκόμενο σε ένα τέτοιο κίνδυνο. Μέλλει να διερευνηθεί τι θα προκαλέσουν οι λογικές αντιδράσεις που θα διαδεχτούν ένα τέτοιο γεγονός από πλευράς καταναλωτών, τραπεζών, κυβέρνησης, αποταμιευτών, ευρωπαϊκών κέντρων, αγορών και πιστωτών. Πρωτίστως, πρέπει να ελεγχθεί τι προβλέπει το νομικό πλαίσιο για το ενδεχόμενο εξόδου. (Βιλιάρδος, 2014)

Η δυνατότητα εξόδου είναι συνυφασμένη με την αποδοχή πως τα εθνικά κράτη παραμένουν απολύτως κυρίαρχα αναφορικά με την άσκηση εξουσίας στο εσωτερικό τους. Μια χώρα λοιπόν της οποίας το δημόσιο χρέος δεν καθίσταται βιώσιμο με αποτέλεσμα την αδυναμία εξόφλησης δανειακών οφειλών θα μπορούσε να αποχωρήσει εθελούσια από την ΕΕ και την Ευρωζώνη κατ' εφαρμογή του άρθρου 50 της Συνθήκης της Λισαβόνας. Ενδεχομένως, θα μπορούσε κατόπιν τροποποίησης να επιτραπεί η παραμονή του στην ΕΕ. Αν το κράτος αρνείται να συνεργαστεί και ταυτόχρονα προβάλλει την άρνησή του για εκούσια έξοδο προβλέπεται η δυνατότητα αποπομπής του δυνάμει του άρθρου 60 της Συνθήκης της Βιέννης ή του άρθρου 7 της Συνθήκης της Λισαβόνας. (Χαρδούβελης & Καραμούζης, 2011)

Κατόπιν τούτων των νομικών διαδικασιών θα αναλυθεί η ουσία του εγχειρήματος, δηλαδή τι θα επακολουθήσει. Πρέπει να ειπωθεί πως οι συνέπειες που θα υποστεί η οικονομία ενός κράτους λόγω εξόδου από το ευρώ σχετίζονται ριζικά με το μέγεθος της εγχώριας οικονομίας. Το πρώτο που θα συμβεί στην εγχώρια οικονομία θα είναι η αντικατάσταση του κοινού νομίσματος από το εθνικό, στην περίπτωση δε της Ελλάδας από τη δραχμή, σε ισοτιμία που θα αποφασιστεί κατόπιν πολιτικής απόφασης. Πιθανολογείται πως η σύνδεση του ευρώ με τη νέα δραχμή θα έχει εύρος διακύμανσης $\pm 15\%$ της αντίστοιχης που ίσχυε για τη χώρα προ της εισόδου στην ευρωζώνη. Το νέο νόμισμα (νέα δραχμή) θα τείνει να υποτιμηθεί εκ νέου, λόγω της υποτέλειας του εν συγκρίσει με το πληγέν ευρώ αλλά και της δεινής θέσης της οικονομίας της χώρας, ασχέτως της αρχικής σύνδεσης. (Βιλιάρδος, 2014)

Οι τράπεζες θα παραμείνουν κλειστές για λίγες ημέρες με σκοπό να αντικατασταθούν τα ευρώ με τις νέες δραχμές, οι λογαριασμοί των καταθετών θα παγώσουν και οι πολίτες θα κληθούν να ανταλλάξουν τα ευρώ που διαθέτουν σε ρευστό με το νέο νόμισμα. Το χρηματιστήριο με τη σειρά του δε θα συνεδριάσει για ορισμένες μέρες για να αποφευχθούν οι αγοροπωλησίες μετοχών σε κατάσταση πανικού, με αρνητικό αντίκτυπο στις χρηματαγορές και στις επιχειρήσεις διεθνώς.

Οι πολίτες αντιλαμβανόμενοι κάτι τέτοιο είναι πιθανό να αποφύγουν την ανταλλαγή διατηρώντας τα χρηματικά αποθέματά τους σε ευρώ. Άμεση συνεπαγωγή είναι η αδυναμία του κεντρικής τράπεζας της χώρας να αποπληρώσει τα ποσά που αναλογούν στον ΕΣΚΤ. Ως εκ τούτου, η ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων στο εξωτερικό θα απαγορευτεί και θα τεθεί υπό επιτήρηση και περιορισμούς. Όλες οι δαπάνες του κράτους

συμπεριλαμβανομένων μισθών, συντάξεων και επιδομάτων θα εκτελούνται στο νέο νόμισμα. (Βιλιάρδος, 2014)

Επακόλουθο μιας τέτοια περίπτωσης που νομοτελειακά θα συμβεί είναι η διασπορά πανικού για την πιθανότητα «κουρέματος» των τραπεζικών καταθέσεων. Οι αποταμιευτές θα σπεύσουν για μαζικές αναλήψεις των κατατεθειμένων κεφαλαίων κάτι που θα κλόνιζε τον τραπεζικό τομέα ανεπανόρθωτα. Για να αποφύγουν τις συνέπειες του γενικευμένου πανικού οι τράπεζες πιθανότατα θα καθορίσουν ένα μέγιστο όριο αναλήψεων όπως στην περίπτωση της Αργεντινής το 2001. Επιπλέον, το πιο λογικοφανές σενάριο είναι πως θα προβούν και σε κούρεμα των καταθέσεων ως απόρροια της πτώχευσης της χώρας.

Από αυτή την εξέλιξη θα επέλθουν δυο σοβαρές παρενέργειες. Η πρώτη αφορά τόσο το ανθρωπιστικό και οικονομικό κομμάτι της χώρας που υφίσταται την πτώχευση, την αναζωπύρωση κρουσμάτων βίας, κλοπών και εμφύλιας διαμάχης καθώς οι φτωχοί θα είναι πλέον εξαθλιωμένοι και θα οδηγηθούν προς λεηλασία των πόρων των κατεχόντων για επιβίωση.

Το δεύτερο αφορά τις σεισμικές δονήσεις που θα δεχτεί το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα ως συνέπεια της αλληλεξάρτησης των δομών και των οικονομικών συσχετίσεων μέσω δανείων, εμπορικών συναλλαγών και της εμπλοκής των τραπεζικών οίκων σε αυτές. Η ευρωζώνη θα επηρεαστεί από τις πληθωριστικές συνθήκες που θα προέλθουν από τη μείωση του ΑΕΠ της ένωσης ως αποτέλεσμα της εξόδου της χώρας από το κοινό νόμισμα και την μειωμένη επιστροφή ποσοτήτων χρήματος από τη χώρα αυτή.

Για την εγχώρια οικονομία της εξελθούσας χώρας τα προβλήματα αναμένονταν οδυνηρά. Το χρέος της χώρας θα μεγάλωνε ως αποτέλεσμα της αύξησης των επιτοκίων των κρατικών ομολόγων και την ταυτόχρονη άνοδο των spreads που συνεπάγεται την πτώση της ονομαστικής αξίας των ομολόγων. Αυτό σημαίνει πως αφενός οι αγορές θα αρνούνταν να επενδύσουν σε κρατικά ομόλογα με τη συνακόλουθη μείωση της ρευστότητας για το κράτος αλλά και όσοι λίγοι αποφάσιζαν να ρισκάρουν δανείζοντας σε μια πτωχευμένη χώρα θα προσδοκούσαν υψηλότερη απόδοση επιτοκίου. Ενδεικτικά αναφέρουμε πως σε ομόλογα ύψους 1 δις ευρώ με επιτόκιο λ.χ. 10% θα επέλθει αύξηση της ετήσιας κρατικής δαπάνης κατά 10.000.000 €, ποσό διόλου ασήμαντο.

Αναφορικά με τα εισαγόμενα στη χώρα προϊόντα θα ακολουθήσει η δυσπιστία των ξένων χωρών να διαθέσουν τα αγαθά τους στην εν λόγω αγορά λόγω της προσδοκίας διαδοχικής

υποτίμησης του εγχώριου νομίσματος που θα επέφερε τη δημιουργία δυσανάλογης ζημίας των εμπορών και υποχώρηση της ρευστότητας. Φυσικά, οι προεκτάσεις δε θα εξαντληθούν σε διμερές επίπεδο.

Η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων που ισχύει στην ένωση όπως προελέχθη θα τεθεί υπό αυστηρή επιτήρηση. Οι αιτίες είναι πρόδηλες. Οι πολίτες που θα παρακρατούν παράνομα χρήμα σε ευρώ και δε θα το ανταλλάσουν όπως θα όφειλαν κατ' επιταγή της κυβέρνησης της χώρας αλλά θα προσπαθήσουν είτε να το μεταφέρουν στο εξωτερικό σε χώρες που θα αποτελεί το κύριο νόμισμά τους είτε να το αξιοποιήσουν με αγορές στο εξωτερικό για να καρπωθούν την υπεραξία του ενιαίου νομίσματος έναντι του εγχώριου. Καταδεικνύεται ως εκ τούτου πως θα επιβληθούν περιορισμοί και στην εξαγωγές των κρατών μελών της ένωσης.

Κλείνοντας, αξίζει να τονισθεί πως οι απλήρωτες εκκρεμότητες της χώρας προς τους δανειστές της θα εγείρουν την προσδοκία διευθέτησης της ζημίας που θα έχουν υποστεί, κάτι που θα επιφέρει ένταση στην πολιτική ατμόσφαιρα της ΕΕ. Συνεπώς, είναι εύληπτο πως ενδεχόμενη έξοδος εγκυμονεί κινδύνους όχι μόνο για το οικονομικό πλέγμα της Ευρώπης αλλά και της ίδιας της σύμπνοιας της Ευρωπαϊκής αμφισβητώντας το όραμα ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

4.3 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΕΞΟΔΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΑΔΙΕΞΟΔΟ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.

Στην προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα συγκροτημένο πλαίσιο που θα αντανακλά τις ουσιαστικότερες και πιο εμπεριστατωμένες τοποθετήσεις προβαίνει το παρόν κεφάλαιο αναλύοντας διεξοδικά τα όσα έως σήμερα έχουν προταθεί και συζητηθεί για τις δυνατότητες διατήρησης της βιωσιμότητας της ευρωζώνης υπό την αδιάσπαστη μορφή της.

Άλλωστε, η πιο θεμιτή προοπτική είναι συνυφασμένη με την ιδέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης θεωρώντας πως μια άρρηκτη ευρωζώνη που θα εμπνέει το όραμα και για τις πολιτικές συνιστώσες του θεσμού καλείται να χτιστεί πάνω σε σταθερούς πλέον πυλώνες. Δεν νοείται να συνεχιστεί οποιοδήποτε μοντέλο συσπείρωσης αν πρώτα δεν απαλειφθούν

οι ανισότητες μέσω της συνεννόησης και της συνεργασίας των ηγετών των κρατών μελών και των επικεφαλής των θεσμικών κέντρων. Μιας άνευ δόλου, αλτρουιστικής συνεργασίας.

A. Η πρώτη πρόταση αφορά την ενιαία χάραξη δημοσιονομικής γραμμής ή αλλιώς συγκέντρωση των κρατικών κινδύνων. Η ιδέα εγκιβωτίζει το στόχο διαχείρισης των δημόσιων χρεών των κρατών αθροιστικά σε ένα ευρωπαϊκό χαρτοφυλάκιο. Η μελέτη έχει καταδείξει ότι η συγκέντρωση ετεροβαρών και ετερόκλητων περιουσιακών στοιχείων σε ένα χαρτοφυλάκιο μειώνει την αβεβαιότητα και αυξάνει την απόδοση. Έτσι θα μπορούσε να επιτευχθεί η σύζευξη της ευρωπαϊκής αγοράς ομολόγων και η προστασία του συστήματος, αν προκύψει αδυναμία αποπληρωμής κρατικού χρέους. (Βαρουφάκης , Galbraith , & Holland , 2014)

Ο Γάλλος πρώην υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων Pierre Lellouche αναγνώρισε κοινή βάση μεταξύ του άρθρου 5 της Συνθήκης του NATO και του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Αυτή είναι η κατοχύρωση της θεσμικής αλληλεγγύης. Εδώ προκύπτει η σημαντικότητα του ηθικού κώδικα από πλευράς των κρατών. Να προσπίπτουν σε βοήθεια μόνο αν καταστεί ανάγκη λόγω απρόβλεπτης κατάστασης και όχι λόγω αμέλειας επί των υποχρεώσεών τους εκμεταλλευόμενα την παροχή σανίδας σωτηρίας της Ένωσης. (Χαρδούβελης & Καραμούζης, 2011)

Αυτή η φιλοευρωπαϊκή λύση θα μπορούσε να ενισχυθεί και μέσω της περιβόητης τακτικής του “καλού ευρώ”. (Λαπαβίτσας , 2010b) Οι υποστηρικτές της τακτικής αυτής οραματίζονται διαρθρωτικές αλλαγές μέσω της υιοθέτησης πρωτοβουλιών όπως ενιαίο προϋπολογισμό με παροχή κονδυλίων από τις ανεπτυγμένες χώρες προς τις αναπτυσσόμενες αναλόγως με τις ανάγκες που παρουσιάζονται ώστε να παράγουν μια μαζικότερη δυναμική. Υπάρχει ακόμα η δυνατότητα εμφύτευσης νέων τομέων με καινούριους ρόλους και αρμοδιότητες όπως ο συντονισμός των μισθών των εργαζομένων με κριτήρια την απόδοση της παραγωγικότητας, τον πληθωρισμό, το δείκτη ανεργίας κτλ.

Ένα επιπρόσθετο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε να είναι η απεμπλοκή της πιστοληπτικής δυνατότητας των κρατών από γραφειοκρατικές μοχλεύσεις με αποθαρρυντικούς όρους. Η ιδέα αυτή βασίζεται στην επίλυση των πραγματικών αναγκών των εθνικών οικονομιών και η μη προσήλωση στην τυπολατρία και την ευημερία των αριθμών. Ο δανεισμός θα έχει σαφή προσανατολισμό τους παραγωγικούς τομείς της εγχώριας οικονομίας και με όρους που θα είναι δυνατόν να πραγματοποιθούν. Ρήτρα

σταδιακής ανάκαμψης θα μπορούσε να προβλεφθεί έτσι ώστε αν τα οικονομικά μεγέθη επιτρέψουν ταχύτερη πρόοδο από την υπολογισθείσα τα δανειακά υπόλοιπα να τοποθετούνται ταχύτερα στην πραγματική οικονομία. Κάτι τέτοιο θα δυνάμωνε το ευρώ διαπλανητικά.

Β. Το δεύτερο αφορά την αναγκαιότητα μια Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ένωσης ικανής να επιλύει αυτοτελώς τα προβλήματα που παρουσιάζονται στα σπλάχνα της. Αυτό σημαίνει πως το τραπεζικό σύστημα θα δύναται να ανακεφαλαιοποιείται από δικούς του πλέον πόρους εξασφαλίζοντας τη διαφάνεια που θα εγγυάται την εμπιστοσύνη των καταθετών και των μετόχων. Ένα τέτοιο σύστημα θα ωθεί της ευρωπαϊκή συσπείρωση, ευημερία και μεθοδική ισότιμη συνεργασία.

Οι τράπεζες για τις οποίες η ανακεφαλαιοποίηση καθίσταται επιβεβλημένη να προσφεύγουν στο ESM (Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας) χωρίς τη διαμεσολάβηση της κυβέρνησης για λογαριασμό της τράπεζας. Με αυτόν τον τρόπο οι χρεοκοπημένες τράπεζες θα υποβάλλονται στον έλεγχο του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας απευθείας και να μην αναγκάζεται το κράτος να προβεί σε αναδιάρθρωση του χρέους. Το κράτος πρέπει να έχει το δικαίωμα απεμπλοκής από τις προβληματικές τράπεζες ώστε να μην συμπαράσύρεται έχοντάς τις υπό την αιγίδα του.

Στόχος πρέπει να γίνει ο μετασχηματισμός των δομών. Οι παροδικές «ενέσεις ρευστότητας» σε μια διψασμένη αγορά που για να διασφαλισθούν πρέπει να συνοδεύονται από την επιβολή υφesiακών μέτρων αυστηρής λιτότητας από πλευράς δανειστών δεν οδηγούν στη μακροπρόθεσμη διασφάλιση της ευημερίας. Αυτό διότι τέτοιες ενέργειες συμπιέζουν την εσωτερική αγορά λόγω της μείωσης της κατανάλωσης που αναδύεται από τα μέτρα λιτότητας. Μια εξυγίανση του ευρωπαϊκού τραπεζικού τομέα θα είναι ένα μέτρο που θα συμβάλει στην έναρξη της αυτοτροφοδοτούμενης μεγέθυνσης του ευρωζωνικού ΑΕΠ.

Η τραπεζική ένωση θα πρέπει να στηρίζεται σε τρεις άξονες. Πρώτον, η ανάπτυξη προϋποθέτει την διαρκή χρηματοδότηση μακροπρόθεσμου ορίζοντα μέχρι οι νέες δραστηριότητες που θα ξεκινήσουν να αποδώσουν καρπούς μερικά χρόνια μετέπειτα. Οι βραχυπρόθεσμες τοκογλυφικές πιστώσεις καταρρακώνουν την πρόοδο. Καινοτόμα

τραπεζικά τμήματα θα πρέπει να μελετήσουν νέα εργαλεία πίστωσης που να πριμοδοτούν την ανταγωνιστική προοπτική και να οραματίζονται την εξισορρόπηση του εμπορικού ισοζυγίου των κρατών μελών.

Δεύτερον, λόγω του μεγάλου κόστους που προϋποθέτει ένα τέτοια βήμα και της συνακόλουθης αβεβαιότητας πρέπει να καταρτιστούν ειδικά προγράμματα χρηματοδότησης με τη συνεργασία ΕΕ, ΕΤΕπ και ΕΚΤ. Η ανάπτυξη πρέπει να είναι ισόρροπη και όχι ισομεγέθης και να πραγματοποιεί με ακρογωνιαίο λίθο τα εσωτερικά πλεονεκτήματα των οικονομιών των μελών.

Τρίτον, είναι αδιαμφισβήτητο πως για να ευοδώσει ένα σύγχρονο τραπεζικό σύστημα δεν πρέπει να απειλείται από το αδιαχείριστο χρέος καμίας εκ των χωρών που το απαρτίζουν. Άρα, η διευθέτηση κρατικών χρεών με αποτελεσματικότερη συνταγή αυτή της διαγραφής του μεγαλύτερου μέρους του χρέους όποιων κρατών ταλανίζονται από αυτό είναι πρωταρχικής σημασίας.

Γ. Το τρίτο σχέδιο που αφορά την σωτηρία από το καθεστώς λιτότητας προϋποθέτει την τόνωση της επιχειρηματικότητας, την εξυγίανση του ιδιωτικού τομέα, τη στροφή σε επενδύσεις και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας , μια σκέψη που μπορεί να ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ανάκαμψης χωρίς ωστόσο να αντλήσει κεφάλαια κατά μείζονα λόγο από φορολογικές εισροές. Επίσης, αναφορικά με τις αποκρατικοποιήσεις θα πρέπει να υπάρξει ιδιαίτερη προσοχή να μην ξεπουληθούν, σε μια κατάσταση πολιτικής συγκυρίας πίεσης, κοινωφελείς επιχειρήσεις ή εξαιρετικά κερδοφόρες ή ακόμα όσες αποκαλούνται «στρατηγικού χαρακτήρα» σε εξαιρετικά χαμηλή τιμή με μηδαμινά οφέλη για τη χώρα.

Δ. Το τέταρτο και τελευταίο σχέδιο δράσης σχετίζεται με την προώθηση και εφαρμογή ενός καινοτόμου προγράμματος που άπτεται της “Κοινωνικής Αλληλεγγύης” χρηματοδοτούμενο από την κομισιόν και ικανό να διασφαλίσει την εκπλήρωση των βασικών βιολογικών αναγκών του ανθρώπου στα πρότυπα του αντίστοιχου των Η.Π.Α. Το μέτρο αυτό θα καταπολεμούσε στη βάση την ανθρωπιστική κρίση των πληγέντων στρωμάτων που υποβαστάζουν δυσανάλογα μεγάλο φορτίο εξαιτίας της προχωρημένης ηλικίας ή της αδυναμίας να του δοθεί εργασία. (Βαρουφάκης , Galbraith , & Holland , 2014)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Είναι πλέον αδιαμφισβήτητο πως οι εξελίξεις τόσων ετών στο ευρωπαϊκό στερέωμα δεν αφήνουν περιθώρια περαιτέρω αψήφιστων ή επιπόλαιων χειρισμών. Επιπλέον η επικοινωνία και η συνεργασία πρέπει να συζητηθεί και να πραγματοποιηθεί με ακρογωνιαίο λίθο την ειλικρίνεια και όχι την ιδιοτέλεια.

Οι εξαρτήσεις είναι τέτοιες που –χωρίς να το καταλαβαίνουν μέχρι και σήμερα αρκετοί- η προώθηση του ιδιωτικού συμφέροντος που θίγει και ζημιώνει οποιονδήποτε κρίκο της αλυσίδας ,μικρό ή μεγάλο, μακροπρόθεσμα απειλεί την αρμονία του συστήματος κατ' επέκταση και του ίδιου του υποκινητή εφόσον εντάσσεται σε αυτό.

Η παραπάνω μελέτη κατέδειξε πολύ συγκεκριμένα προβλήματα αλλά φανέρωσε και περιθώρια αποσόβησης του κινδύνου παραθέτοντας σημαντικές ρεαλιστικές λύσεις που είναι βέβαιο πως θα ξεκλειδώσουν τις υπάρχουσες δυσλειτουργίες. Γίνεται, τελικά, φανερό πως από τη στιγμή που καταγράφονται προβλήματα αρχιτεκτονικής απαιτούνται μέτρα που αφορούν στα θεμέλια, στον πυρήνα, όσο ρηξικέλευθα και αν φαντάζουν ούτως ώστε ,αφότου επανασχεδιαστούν κάποια γρανάζια των ευρωπαϊκών μηχανισμών, εκείνοι να μετατραπούν σε συμπαγείς και αδιάσπαστους θεματοφύλακες της ενότητας των χωρών αποπνέοντας ασφάλεια.

Είναι ζωτικής σημασίας για την Ευρώπη τα θεσμικά της όργανα να μπορούν να εγγυηθούν ,να διασφαλίσουν και να διαφυλάξουν την ομαλότητα, την ισότητα και την πρόοδο. Υπό αυτές και μόνο τις συνθήκες η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δε θα αποτελεί άπιαστο όνειρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

- Anell , L. (1981). Recession the Western Economies and the changing world order. London: Frances Printer
- Dell, E. (1995). The Schuman plan and the british abdication of leadership in Europe. Oxford: Oxford University Press, pp. 7-23
- Duff, A. (1997). The Treaty of Amsterdam : text and commentary. London: Federal Trust, pp 3-26, 59-80
- Farina, F., & Tamborini, R. (2008). Macroeconomic policy in the European Monetary Union : from the old to the new stability and growth pact. London: Routledge, pp. 19-41
- Fouskas, V. K., & Dimoulas, C. (2013). Greece, financialization and the EU : the political economy of debt and destruction. Palgrave Macmillan: Houndmills, Basingstoke, Hampshire, pp. 134-159
- Kaufmann, D. (2010). Can corruption adversely affect public finances in industrialized countries. Ανάκτηση 3 17, 2015, από <http://www.brookings.edu/research/opinions/2010/04/19-corruption-kaufmann>
- Kenen, P. B. (1995). Economic and monetary union in Europe : moving beyond Maastricht. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 124-149
- Lync, F. M. (1997). France and the international economy : from vichy to the treaty of Rome. London : Routledge, pp. 52-69
- Mundell, R. A., & Classe, A. (2000). The euro as a stabilizer in the international economic system. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Porter , P. (1947, 9 20). Colliers Magazine. Ανάκτηση 4 7, 2015, από <http://www.unz.org/Pub/Colliers-1947sep20-00103?View=PDFPages>

- Shore, C. (2000). Building Europe : the cultural politics of European integration. London: Routledge, pp. 32-54
- Stone Sweet, A., Sandholtz, W., & Fligstein, N. (2001). The institutionalization of Europe. Oxford: Oxford University Press, pp. 29-55
- Taylor, P. (1985). The limits of European integration. London: Croom Helm .
- Urwin, D. W. (1995). The community of Europe : a history of European integration since 1945. London: Longman, pp. 15-22, 44-57, 96-100, 212-244
- Verdun, A. (2000). European responses to globalization and financial market integration : perceptions of Economic and Monetary Union in Britain, France and Germany. London: Macmillan.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

- Αλεξάκης, Χ. (2012, 9). Άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα. Ανάκτηση 4 11, 2015, από <http://digilib.lib.unipi.gr/dspace/bitstream/unipi/5736/1/Rigas.pdf>
- Ανδρικοπούλου- Καυκαλά, Ε. (1995). Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση : η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής από τη συνθήκη της Ρώμης έως το Maastricht. Αθήνα: Θεμέλιο, pp. 127-142
- Αρσένης, Γ. (2013, 11 8). Η κρίση στην Ευρωζώνη και την Ελλάδα και η εμπειρία με τις πολιτικές λιτότητας. Ανάκτηση 3 14, 2015, από <http://www.avgi.gr/article/1315886/o-rollos-tou-trapezikou-tomea-stin-elliniki-krisi>
- Βαβούρας, Ι. Σ. (1993). Δημόσιο χρέος : θεωρία και ελληνική εμπειρία. Αθήνα: Παπαζήση, pp. 23-30, 31-41
- Βαβούρας, Ι. Σ. (1994). Εθνική οικονομική πολιτική και Ο.Ν.Ε. : θεωρητική προσέγγιση και εμπειρία. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Βαληνάκης, Γ. Γ., Καζάκος, Π., & Μαραβέγιας, Ν. Ν. (2014). Η έξοδος από την κρίση : εφαρμοσμένες εναλλακτικές προτάσεις. Αθήνα: Παπαζήση., pp. 37-69

- Βαρουφάκης , Γ., Galbraith , J. K., & Holland , S. (2014). Μια μετριοπαθής πρόταση για την επίλυση της κρίσης του ευρώ. Αθήνα: Ποταμός.
- Βατικιώτης, Λ., Βεργόπουλος, Κ., Γκίβαλος, Μ., Ζέρβας, Μ., Κουζής, Γ., Λαπαβίτσας, Κ., . . . Τόλιος, Γ. (2010). Ο χάρτης της κρίσης-Το τέλος της αυταπάτης. Αθήνα: Τόπος, pp. 57-78
- Βιλιάρδος, Β. (2014, 2 18). Το σενάριο της δραχμής. Ανάκτηση από analyst.com: <http://www.analyst.gr/2014/02/18/6435/>
- Γκλαβίνης, Π. (2010). Το μνημόνιο της Ελλάδος στην ευρωπαϊκή, τη διεθνή και την εθνική έννομη τάξη. Αθήνα: Σάκκουλας, pp. 17-38
- Γκόρτσος, Χ., & Χαρδούβελης, Γ. (2011). Η διεθνής κρίση, η κρίση στην ευρωζώνη και το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα. Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών.
- Γώγος , Μ. Α. (2012, 10). Διεθνής οικονομική κρίση και κρίση χρέους της ευρωζώνης: Η περίπτωση της Ελλάδας. Ανάκτηση 12 8, 2015, από 2014, p. 17
- Δρεττάκης, Μ. (2000). Προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Αθήνα: [χ.ό.], pp. 420-431
- Δρεττάκης, Μ. Γ. (1999). Από το Μάαστριχτ στο Άμστερνταμ και στο Ευρώ. Αθήνα: [χ.ό].
- Ζαβερδίνος , Π., & Ζαβερδίνος, Ζ. (2015, 2 2). Τι είναι ο μηχανισμός ELA και πότε ενεργοποιείται;. Ανάκτηση από <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/910862/ti-einai-o-mixanismos-ela-kai-pote-energopoeitai>
- Ζωγραφάκης, Σ., & Πελαγίδης, Θ. (2000). ΟΝΕ και νοικοκυριά (ΙΣΤΑΜΕ «Ανδρέας Παπανδρέου» εκδ.). Αθήνα, pp. 25-39, 40-47
- Ιορδάνογλου, Χ. Ι. (2008). Η ελληνική οικονομία στη "μακρά διάρκεια" : 1954-2005. Αθήνα: Πόλις.
- Ιωακείμογλου, Η. (1998). Η ΟΝΕ, οι μισθοί και η ανεργία. Αθήνα: ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ.

- Καζάκος , Π. (2011). Μετά το Μνημόνιο : οικονομική πολιτική στην Ελλάδα υπό διεθνή έλεγχο . Αθήνα: Παπαζήσης, pp. 14-43, 52-65
- Καζάκος, Π. (2003). Ανάμεσα σε κράτος και αγορά : οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000. Αθήνα: Πατάκης, pp. 437-474
- Κιντής , Α. Α. (1997). Το παρόν και το μέλλον της ελληνικής οικονομίας. Αθήνα: Gutenberg., pp. 19-46
- Κόλμερ, Κ. (2000). Ευρώ: Η γιγάντωση της ανεργίας. Αθήνα: Κάκτος, pp. 85-95, 39-50, 51-60
- Κοτζιάς , Ν. (2012). Η πολιτική σωτηρίας ενάντια στην Τρόϊκα : κρίση κυριαρχίας και δημοκρατίας : κοινωνία και πολιτική διέξοδος. Αθήνα: Λιβάνη.
- Λαπαβίτσας , Κ. (2010b). 2010 Κρίση ευρωζώνης - Φτώχεια του δυνατού, Πτώχευση του αδύνατου. Αθήνα: Νοβόλι, pp. 15-30, ch 7.2
- Λαπαβίτσας , Κ. (2012). Ρήξη; Διέξοδος από την κρίση της ευρωζώνης. Αθήνα: Λιβάνη, pp. 25-43
- Λαπαβίτσας, Κ. (2010a). Η ευρωζώνη ανάμεσα στη λιτότητα και την αθέτηση πληρωμών. Αθήνα: Λιβάνη, pp. 63 -81, 92-97
- Λιάπη, Δ. Κ. (2011). ΚΕΠΠΑ και ΚΕΠΑΑ : οι νέες ρυθμίσεις με βάση την συνθήκη της Λισαβόνας. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Λυγερός, Σ. (2011). Από την κλεπτοκρατία στη χρεοκοπία . Αθήνα: Πατάκης., pp. 21-56
- Μαγκιλέρας, Σ. (1988). Ο κρατικός τομέας της οικονομίας στην Ελλάδα και η κρίση (2η εκδ.). Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.
- Μακ, Χ. (2012). Τι γίνεται αν η Ευρώπη διαλυθεί; Ένα ταξίδι στα μονοπάτια της κρίσης. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μαριάς, Ν. (2011). Το μνημόνιο της χρεοκοπίας και ο άλλος δρόμος : "πειραματόζων η Ελλάς". Αθήνα: Λιβάνη.

- Μητρόπουλος , Α. Π. (2013). Η κοινωνία στο απόσπασμα : τρίτο Μνημόνιο : η βία εις εσωτερική υποτίμηση. Αθήνα: Λιβάνη.
- Μιχοπούλου, Σ. (2014). Κρίση χρέους, δημοσιονομική λιτότητα και οικονομομική κρίση στην Ευρωζώνη. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.
- Ντάλης, Σ. (2012). Από την ένταξη στην κρίση. Αθήνα: Παπαζήση., pp. 23-46
- Οικονόμου, Α. (2014, 9 11). Αποπληθωρισμός, η θανατηφόρα νόσος. Ανάκτηση 4 17, 2015, από <http://www.analyst.gr/2014/09/11/apoplithorismos-h-thanatiforanos/>
- Παπαδόπουλος, Α. Μ. (1999). Όροι προστασίας των προσωπικών δεδομένων : το παράδειγμα του συστήματος πληροφοριών Schengen. Αθήνα: Σάκκουλας, pp. 38-61
- Πελαγίδης , Θ., & Μητσόπουλος, Μ. (2010). Η στιγμή της στροφής για την ελληνική οικονομία : πως ο προοδευτικός πραγματισμός μπορεί να την θέσει ξανά σε τροχιά ανάπτυξης. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Προβόπουλος , Γ. Α. (1983). Ελληνικοί δημοσιονομικοί θεσμοί. Αθήνα: Σάκκουλας, pp. 149-154
- Προβόπουλος, Γ. Α. (1985). Ο δημόσιος τομέας στην ελληνική οικονομία : πρόσφατες τάσεις και οικονομικές επιπτώσεις. Αθήνα: IOBE, pp. 54-64
- Ρωμαίος, Γ. (2012). Η Ελλάδα των δανείων και των χρεοκοπιών. Αθήνα: Πατάκη, pp. 345-355
- Σαρρής, Κ. (2011). Μνημόνιο χρεοκοπίας ή στάση πληρωμών στους τραπεζίτες και εργατικός έλεγχος. Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.
- Σταμάτης, Γ., & Μαριόλης, Θ. (1999). ΟΝΕ και νεοφιλελεύθερη πολιτική. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Το Βήμα. (1996). Εντείνεται η προσπάθεια για τη σύγκλιση. Ανάκτηση 2 5, 2015, από <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=83911&h1=true#commentForm>

- Φραγκάκη- Ιωάννου, Μ. (2011). Αντιμετωπίζοντας την κρίση : λιτότητα ή αλληλεγγύη. Αθήνα: Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς.
- Χαρδούβελης , Γ., & Καραμούζης, Ν. (2011). Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της ευρωζώνης και της Ελλάδας, Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον. Αθήνα: Λιβάνη, pp. 449, 457-537
- Χαρδούβελης , Γ., Σταϊκούρας, Χ., & Μαυραγάνης, Γ. (2014, 11). Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού. Ανάκτηση 2 15, 2015, από http://www.minfin.gr/sites/default/files/financial_files/EISHGHTIKH%2BEKTES H%2B2015%2BGR.pdf
- Χριστοδουλάκης , Ν. (2012). Οικονομικές θεωρίες και κρίσεις, Ο ιστορικός κύκλος ορθολογισμού και απερισκεψίας. Αθήνα: Κριτική.
- Χριστοδουλάκης, Ν. (2011). Σώζεται ο Τιτανικός; : από το μνημόνιο, ξανά στην ανάπτυξη. Αθήνα: Πόλις.
- Χριστοδουλίδης , Θ. Α. (1993). Η συνθήκη του Μάαστριχτ : συνθετική θεώρηση. Αθήνα: Σιδέρης, pp. 188-192

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ:

- <http://www.idec.gr/iier/new/tomos%2013/SIOKORELIS.pdf>
- <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=83911>
- <http://www.analyst.gr/2014/09/11/apoplithorismos-h-thanatifora-nosos/>
- http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6730_el.pdf
- http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_1.1.4.pdf
- http://europedirect.pde.gov.gr/images/pubs/book_18.pdf
- <http://www.eif.org/>
- <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/eurogroup/>
- <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/ecofin/>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Private_sector_involvement
- <http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>
- http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm
- <http://www.esm.europa.eu/>
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/910862/ti-einai-o-mixanismos-ela-kai-pote-energopoeitai>